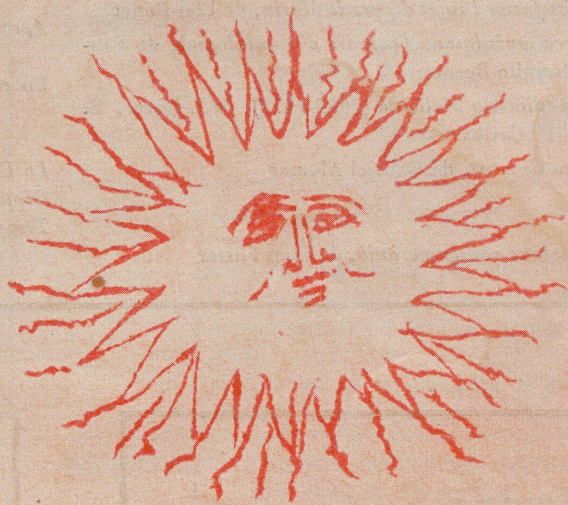

LLUC

MARÇ 1973

LA MÀGIA
A MALLORCA

Llibres rebuts

De la Col·lecció Turmeda:

N.º 5: *Si jo fos fuster i tu et diguessis Maria*, de Blai Bonet

N.º 6: *Mallorca musulmana (Estudis d'arqueologia)*, de Guillellem Rosselló Bordoy

N.º 7: *Llibres editats a Mallorca (1939-1972)*, de J. Bover, R. Bassa i P. Carlos

N.º 8: *La pena de mort*, de Gabriel Alomar

De Curial:

Literatura catalana contemporània, de Joan Fuster

Els mallorquins i la llengua autòctona, de J. Massot i Muntaner

Aproximació a la història del teatre català modern, de Xavier Fàbregas

Els clàssics i la literatura catalana moderna, d'Eduard Valentí i Fiol

La Universitat, de Miquel Ferrà i Martorell

Díptic, de Núria Albó i Maria-Àngels Anglada

Temptant l'equilibri, de Ll. Muntaner, J. Perelló, D. Pons i G. Soler

Banderins

SALMA

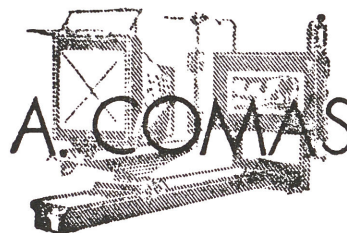
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.ª - 1.ª

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

MAGATZEMS SALVAT, S. A.

Colón, 2, 4 i 10

PALMA DE MALLORCA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10

Davant la Diputació — PALMA

Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

Universitat de les Illes Balears

Servei de Biblioteca i Documentació

CORREU

SOBRE ELS IMMIGRANTS

Sr. Director:

Al número de la revista «LLUC» corresponent al mes de novembre passat apareix un treball signat pel Sr. Jaume Santandreu, en el qual es descriu la impressió que els mallorquins causam als treballadors immigrants.

Amb aquest treball titulat «La cara amagada dels mallorquins ens la descobreixen els treballadors immigrants» l'autor transcriu l'opinió d'un grapat de treballadors del ram d'hosteleria, no gaire ben humorats, com és lògic, tenint en compte les condicions en què, per desgràcia, s'han de guanyar el pa de cada dia.

Segons ell, els mallorquins causam la sensació d'esser aspres, antipàtics, estrets de mires, dobberers, aprofitats, etc. i, al costat d'aquests qualificatius, ni una sola virtut. Supòs que a més de dos lectors tot això els haurà vingut molt costa amunt, acostumats a l'encens que ells mateixos o, millor dit, nosaltres mateixos solem tributar-nos.

Abans de tot vull fer constar la meua admiració pel fet que un capellà faci una opció pastoral per treballar entre els immigrants pobres, i no entre els nadius instal·lats, sempre poc oberts a admetre postures compromeses.

Per altra part també hem de reconèixer tot el que devem en l'actual expansió econòmica a l'aportació de la mà d'obra d'aquests immigrants.

Però també em sembla evident que la cara dels mallorquins que el Sr. Santandreu ens presenta, no és exclusivament mallorquina, sinó extensiva a tots els països dominats pel capitalisme o neocapitalisme. A tots aquests països trobarem la mateixa explotació dels immigrants. En podrien donar testimoni els mateixos mallorquins que hagueren d'emigrar a França, a Bèlgica o a Amèrica llatina, i en poden donar també els milions d'obrers espanyols que hi ha actualment escampats per tota l'Europa Occidental.

El fet de l'emigració generalment és degut a una política econòmica regional inexistente o mal enfocada, que origina aquestes monstruoses aglomeracions urbanes que darrerament han crescut d'una manera anormal a base de la immigració. Potser ens costa una mica d'imaginar el munt de problemes que han d'afrontar aquesta gent que s'ha vist obligada a deixar la casa, els parents, els amics, i, de cop, es troben dins un ambient on moltes coses li deuen venir de nou: formes de vida, mentalitat, llengua, etc.

Hem de reconèixer que els mitjans per solucionar tots els problemes que planteja la immigració no estan en les nostres mans, almenys en gran part; sinó que hauria d'esser fruit d'una acció conjunta de l'Estat i l'Església, aportant-hi nosaltres la nostra col·laboració individual. En tot cas la solució no ens pot venir d'un enfrontament entre mallorquins «vells» i «nous» sinó més aviat d'una col·laboració que mení cap a una integració cultural i social.

I finalment, dins aquest context, cal lamentar la situació precària i anormal de la nostra cultura autòctona i, especialment, de la nostra llengua. ¿Per què els infants de totes les escoles d'Espanya (començant pels nostres) no han d'aprendre que la llengua natural dels mallorquins és el català? Així un immigrant que arriba, pels motius que sigui, a la nostra illa estaria vacunat per no enflocar-nos el famós insult: «Hable usted cristiano».

CLIMENT GARAU

IMPRESA SS. CORS - Balma, 89 (Ciutat de Mallorca)
Dipòsit legal: P. M. 276-1958

PORTADA: Il·lustració del manuscrit *Llibre dels planetes i dels signes del cel* que ens remet al món fascinant de la màgia estudiada en aquest número per Joan Miralles.

DEPARTAMENT DE LLUC
Rv 11
LLINGÜA I LITERATURA CATALANES
Sumari

1 (57)

La Universitat Balear des d'Eivissa, per Isidor Marí 2

L'ESGLÉSIA NOSTRA: La difícil pluralitat, per Jaume Reynés 3
Reflexions sobre la pluralitat, per Manuel Bauzá 3
Quaresma 1973, per Damià Socies 4

TEXTOS: La màgia a Mallorca, per Joan Miralles i Monserrat 5
D. Bartomeu Ferrà, Mestre d'Obres d'Arquitectura, per Guillem Fortesa 8
Les Germanies a Mallorca, per Josep Juan i Vidal 10
Anàlisi psico-sociològica d'una empresa mallorquina, per Pere de Can Serral 14

ESQUEIXOS: Cinema adulterat, mutilat, romput, per Damià Huguet 18
Un temps, uns llibres i la fredor, per Antoni Serra 19
Papers d'antany:
Al marge dels avantguardistes, per A. Gelabert 20
La meua pintura, per Tito Cittadini 21

NOTICIARIS: (I) Art: Art d'avui i premis d'ahir, per «Crònica de Tres» 22
(II) Rosa dels Vents:
D'Eivissa: La revista «Eivissa», per Marià Villangómez 23
De Mallorca: Els premis «Raixa» i «Les Illes d'Or» 25
De Menorca: Sobre teatre, per Joan López 25
Pau Faner, personatge de l'any, per J. M. Quintana 26
(III) L'Església que navega a Mallorca, per Margarida Moyà, Maria Dolores Cortey i Pere Llabrés 27

LLUC

Revista mensual. Any LIII - n.º 624, Març 1973

Direcció i Administració: PP. MISSIONERS DELS SS. CORS

C/. de la Pau, 3 (Ciutat de Mallorca) Tel. 21 23 56 - Apartat n.º 619

Director: GABRIEL FUSTER I MAYANS

Conseller-Delegat: JAUME REYNÉS I MATAS

Caps de Redacció: PERE LLABRÉS I MARTORELL I JOSEP M. LLOMPART DE

LA PENYA

Secretari tècnic: DAMIÀ FERRÀ-PONÇ

Administrador: GASPÀ REINÉS

Consell de Redacció: MIQUEL GAYÀ I SITJAR, GABRIEL JANER I MANILA, ISIDOR MARÍ I MAYANS, JOAN MIRALLES I MONSERAT, ISABEL MOLL I BLANES, GUILLEM SIMÓ I ROCA, MANUEL SOLER I PALÀ I ANTONI TARABINI.

Subscripció: 200 ptes. anuals

Estranger: 250 ptes. anuals

Preu de l'exemplar fora de subscripció: 25 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5107254552

Rv 00157

La Universitat Balear des d'Eivissa

Per Isidor MARI

A Eivissa també hi ha eivissencs. Convé caure en aquesta banalitat, perquè la premsa només parla normalment dels **hippies**, i perquè en anar a la nostra illa només es veuen masses amorfes de turistes, i la impressió és de trobar-se perdut en un immens i caòtic hotel saturat. Però puc donar fe que els eivissencs existeixen. Afegeix als **hippies**, turistes i naturals illencs els corresponents immigrants omnipresents, i tindreu els grups socials de les Pitiuses (incloquem-hi Formentera).

Com és natural, als turistes, als **hippies** i a bona part dels immigrants, la universitat no els interessa poc ni mica. Les raons que donen uns i altres són de major o menor interès i consistència, però ara no parlarem d'ells, sinó dels eivissencs i el seu punt de vista.

Fa deu anys, els eivissencs que estudiaven fora, entre universitats i escoles superiors, eren ben pocs. La progressió ha estat vertiginosa, com als altres llocs on l'economia ha passat, de ser agrícola i modesta, a la gallina dels ous d'or turística, que representa una base fictícia, però dóna més possibilitats mentre encara pon, i que duri.

La crescuda de la població universitària eivissenca ha coincidit amb un altre fet social, cortesament anomenat

problema universitari. A poc a poc, els pares que deien adéu als fills estudiants van haver d'afegir un consell més, sumat als referents a circulació, moral, economia, etc. Va ser aquell tan normal avui en dia de «No te fiquis en polítiques».

Alguns aconsellats, per allò d'aquí estic jo, passaven el carrer amb llum vermella, gastaven més del compte, i tot per aquest estil... I alhora, algunes universitats agafaven anomenada de turbulentes. L'estricta conclusió aristotèlica de les premisses anteriors, encapçalada per l'*ergo* de costum, va ser enviar els fills a les plàcides universitats, sempre que fos factible. Alguns eivissencs varen anar a parar a la quinta força universitària, fins que ja semblaven acabar-se els reductes bucòlics.

La creació de la «sucursal» de Palma va donar una oportunitat més a la mà dels pares, i els fills que no saberen donar motius de pes en contra, hi van venir sense remissió. Aquesta és, ara per ara, la visió més arran de terra de la qüestió familiar universitària. Ara bé, si estiram el fil d'aquests «motius de pes» que sabien donar alguns, veurem que hi havia, i que hi ha, un altre punt de vista. La nova creació (mig sobre la lletra) de dues facultats independents a Palma

no ha fet canviar gaire les coses, així que l'argument encara és vàlid: per al grup més conscient d'universitaris i aspirants a tals, el problema de les facultats balears és la seva creació recent, la seva benevolent però certa improvisació, amb la deficiència de nivell que això suposa respecte a les grans universitats. El contrapès més invocat és que les suspensions d'activitat acadèmica (quants eufemismes, Déu meu) i la massificació no donen lloc a aprofitar la preeminència del professorat. De tota manera, si la Universitat Balear vol arribar a tenir alumnes no forçats (per via oficial o familiar) i que surtin satisfets de la seva preparació, ha de competir amb les seves germanes més famoses amb unes biblioteques i un professorat d'altura, per qualitat i quantitat. Això li cal per a ser Universitat. Per a ser Balear li cal aprofundir en la llengua que parlem i les seves manifestacions literàries, en l'art i la cultura que ens donen la nostra personalitat, i cal que sigui un mitjà de crítica implacable de la deformació del medi ambient i de plantejament científic del profit que se'n pot treure. Serem capaços d'aquest esforç? Si les iniciatives que apunten no són ignorades o guillotinades, si sabem donar una prova de ciutadania i llibertat, potser sí. Que tots ho vegem, i els eivissencs també.

L'ESGLÉSIA NOSTRA

REFLEXIONS

LA DIFÍCIL PLURALITAT

Per Jaume REYNÉS

L'Església és una congregació de persones diferents, unificades per l'Esperit de Déu. La catolicitat ens situa a les antípodes de qualsevol totalitarisme uniformador. Es com aquest planter on cada ull creix a un ritme propi.

¿Qui dubta de que això sia un signe de la nova creació, quan serem acceptats pel que som, lliurement? Al mateix temps és un entrebanc que desmorba la marxa a un pas més decidit. La difícil pluralitat a la nostra Església, la descobrim de bell nou cada matí.

Cristians del CONCILI DE TRENTO, defensors de la catòlica Espanya, martell d'heretges, que s'escandalitzen de l'acollida feta als germans separats de Taizé, o de que evolucioni la confessió o el santoral es reestructuri.

Cristians del VATICÀ PRIMER, que onsevilla descobreixen enemics de la infal·libilitat pontificia.

Menys cristians, però també alguns, del VATICÀ SEGON, sospitosos de voler una Església dinàmica, deslligada dels poderosos, que parli en mallorquí i tenguí la fantasia de crear una pastoral nova.

Fins i tot cristians DECEPCIONATS DEL VATICÀ SEGON, temptats d'abandonar una Església que —segons diuen— resisteix l'Esperit i no encarna la salvació.

I no penseu que denunciem grups ben determinats que conviuen dins l'Església mallorquina, no. Ens referim sobretot a postures contradictòries, inconseqüents, que coven dins l'esperit de molts feels mallorquins. ¿Qui s'atreveix a situar-se totalment, amb totes les conseqüències, al Vaticà Segon?

Perquè ens il·luminàs aquesta difícil pluralitat, hem demanat l'aportació d'un dels nostres teòlegs.

SOBRE LA PLURALITAT

Per Manuel BAUZÀ

«L'Església és com un planter on cada ull creix a un ritme propi» (Foto GEA)

Aquestes retxes són reflexions personals, produïdes per aquest joc, a vegades dramàtic, sempre tens, de la divergència disgregant i de la difícil convivència dins l'Església mallorquina. No podem prescindir del fet pluralista. Encara que no hi hagi clubs o associacions amb banderes de color determinat, les tendències són prou diverses i molt disperses.

El pluralisme és un joc pendular. Tothom creu estar en l'equilibri d'enmig. De les següents reflexions unes paraules estan pensades per esser dites cap a l'esquerra, altres dirigides cap a la dreta. Són paraules dites cap a dedins, a fi de trobar un camí.

Una font, tal volta la principal, de les divergències, són les paraules i els conceptes que hi ha dins les paraules. Posats a parlar del misteri, hem d'admetre que els nostres conceptes i les nostres paraules indiquen el misteri, però al mateix temps limiten el nostre coneixement. Això val tant d'una paràbola com d'una definició dogmàtica. Si a la promesa correspon l'esperança, a la manifestació total del misteri correspondrà el logos, la paraula clara i ordenada i defini-

tiva. Mentrestant els conceptes sobre el misteri haurien de ser presos sols com anticipacions del futur. Són conceptes dinàmics, ja que porten en si una tendència cap a les realitats que esperam. Aquesta mescla de promesa i de manifestació és pròpia no sols de les paraules sinó també de les postures. Això fa que la convivència sia sols possible si hi ha un reconeixement previ de que tota paraula i tota postura són una mescla de veritat i de recerca.

La següent reflexió és una reflexió manllevada. Copii d'una carta rebuda d'un amic missioner: «Voldria que Mallorca pogués acceptar la postura radical d'alguns capellans que han treballat aquí, ja que el pluralisme pot fer molt de bé. Te deman que, més que jutjar, estimis i escoltis. Jo me deman encara si són ells que no han paït la situació o si som noltros, els majors, que no volem córrer el risc de pair-la. Ells podrien fer molt per la nova Església —de sempre— que l'Esperit ens demana».

A l'hora de jutjar les postures radicals, tant les esquerranes com les dretes, valdria la pena pensar que

quasi sempre el missatge del profeta està per damunt el profeta.

Els grups o les divisions solen tenir aquesta característica: Adherència a una persona o idea i menyspreu dels qui no s'adhereixen a la mateixa persona o idea. Hi sol haver un evangeli dins l'Evangeli. Es una idea prèvia, selectiva, a partir de la qual triam l'Evangeli. L'existència de tals evangelis selectius fa que les postures sien més encontrades. La lluita pel que se considera Evangeli és més violenta que aquella pel que se considera una opinió personal marginable.

El veritable punt d'unió es l'esdeveniment cristià. L'acceptació d'aquest únic esdeveniment cristià ha de ser el punt de convergència dins l'Església. La fe cristiana ha de confessar necessàriament una intervenció de Déu dins la història, que culminà en Jesucrist i que perdura dins la vida de l'Església. La divergència ve de la manera com són interpretades aquestes intervencions i sobre tot de la manera com són presentades.

Aquests dos esdeveniments (vida de Jesucrist, fets sacramentals dins l'Església) poden ser interpretats i presentats com a simple expressió de desigs. Des d'aquesta mentalitat és més comprensible una postura radical iconoclasta. Es poden desbancar símbols passats de moda i es poden reafirmar creences considerades alienants, ja que l'home modern té prou claredat sobre els seus desigs profunds i sobre el camí de la felicitat.

Però el cristià accepta el testimoni de la Bíblia i la paraula de l'Església sobre les intervencions de Déu. Això requereix una opció. Aquest pensament es pot exemplificar en aquesta pregunta: Des del punt de vista religiós, què és més vàlid, encendre un ciri a sant Antoni o meditar sobre el sermó de la muntanya? El punt diferencial està en una opció. Si s'admet una relació amb lo sant, els dos casos són vàlids, ja que el ciri pot ésser expressió d'una voluntat de relació, i la meditació també pot ésser expressió d'una voluntat de relació. Lo important es adequar i adaptar l'expressió a la situació vital. Moltes postures encontrades dins la nostra Església vénen de dogmatitzar com única possible la pròpia situació vital i la pròpia expressió de la fe cristiana.

Per acabar serien adequades unes paraules d'un pensador alemany: La història no és ni la llum ni la veritat. Però és una recerca de la llum i de la veritat, i n'és també una consacració.

Manuel BAUZÀ

QUARESMA

1973

per **Damià SOCIES**

«Enguany faré la quaresma de no fumar», em confessava l'any passat un fumador impenitent que començava a estar preocupat pels seus bronquis. Potser abundin poc ja les quaresmes d'aquest tipus. D'una època on la quaresma sortia als nostres carrers, fent-se present a la taula, hàbits i costums i marcant la vida ciutadana, hem passat a uns altres on s'ha vist confinada a l'espai sempre menys freqüentat de les nostres esglésies.

Però ¿és que encara té sentit un temps de quaresma en 1973?

Pasqua, com a punt de referència del Jesús de Natzaret ressuscitat, és anunci d'una nova humanitat que ha posat en crisi l'home «mundà», producte típic d'una humanitat alienada. Quaresma és el temps de gràcia ofert per prendre consciència d'aquesta crisi que és amenaça per l'home que viu alienat i no disposat a sortir d'aquesta situació d'inautenticitat; i és en canvi alliberació, bona notícia per tot aquell que en la nova humanitat anunciada oferta veu la seva gran ocasió de ser més o de ser plenament.

Molts dels que ens confessam cristians, no som conscients de la crisi. Plens de bona voluntat vivim sense una anàlisi crítica i seriosa de la nostra societat i per això no ens adonam de la situació desesperada a què ha estat reduïda la condició humana. L'home és un objecte sacrificat als interessos econòmics d'un grup de famílies poderoses que influeixen decisivament en lo econòmic, social, polític i cultural i fins i tot molt sovint en lo religiós. L'home conscient comprèn amb desesper com tots els camins que podrien dur cap a una vida autènticament humana tenen el senyal del «prohibit el pas» i que es castiga als qui s'atreveixen a desafiar la prohibició. L'home no té sortida possible, l'atmosfera és irrespirable, asfixiant. Es llavors quan l'home comprèn que està perdut.

Sense arribar a aquest punt, difícilment es pot copsar Jesucrist com la bona notícia (Mc 1, 1): sols quan l'home s'ha vist radicalment perdut, pot sobre què és la salvació. Mentre accepta com a sortides possibles els camins que la societat ofereix per dissimular la nostra real condició d'esclava, alienat, no desitja ser lliberat ni lluita pel canvi.

I anirà repetint, si és creient, que Jesucrist ens salva, ens allibera. Però ¿de què ens allibera? També les aspirines ens alliberen del mal cap. Un mal de cap, emperò, no és suficient per fer-nos sentir perduts, sense escapatòria.

Calen uns ulls nets per veure amb claretat com la situació real de l'home ens ateny profundament com amenaça a cada u de nosaltres. Job hagué de perdre fills, amics i riqueses, per poder veure-hi clar (Jb 7, 1-7). Deu ser per això que els canvis radicals han tingut quasi sempre per protagonista els pobles oprimits i esclavitzats. I deu ser també per això que el canvi radical anunciat per Jesucrist fou acceptat i acollit tan sols pels pobres del seu temps, per tots aquells que se sentien fonamentalment perduts: pobres, humiliats, desconsolats, tots els qui se sentien morir perquè tenien fam i set de Justícia (Mt 5,3 -11). Acceptaven la nova humanitat que oferia Jesucrist amb goig i alegria. I l'anunciaven amb urgència als altres, perquè havien experimentat que era possible passar de la Mort a la Vida (1 Cor 7,29), que el Crist ressuscitat era garantia de la possibilitat del canvi.

També els poderosos d'aquell temps, compregueren el significat de la notícia. Ara per ells es tractava d'una mala notícia. Principals beneficiats d'aquella situació, el canvi havia de ser considerat per força com un mal. I cercaren, com de costum, els mitjans que tots ja coneixem per fer desaparèixer al qui els posava en perill.

Actualitzar la quaresma no pot ser tornar a introduir dins el poble creient un simple canvi de formes, un poc més modernes. Tampoc és suficient una renovació de la litúrgia per ben feta que sia, si la litúrgia no és expressió de la vida real de l'home.

Com als ninivites (Jonàs 3, 1-10) s'ens ofereix un temps de gràcia. L'home viu alienat. L'alliberació és possible. El canvi personal i de la ciutat és la nostra autèntica sortida. Quan a la nit de Pasqua confessem que el Crist ha ressuscitat, serà la confessió pública que ja estam embarcats dins la lluita en vistes al Canvi.

Sí, quaresma té sentit avui i aquí.

La màgia a Mallorca

per Joan MIRALLES I MONSERRAT

Tal volta un dels elements de la nostra cultura més descurats i més epidèrmicament estudiats des del punt de vista antropològic sigui tot quant es refereix al conjunt de creences i, en especial, a la màgia en sentit ampli. Voldria exterioritzar algunes consideracions sobre aquest tema. Els exemples que donaré van referits més tost a les creences de l'home del món rural mallorquí tradicional avui en ràpida transformació. Molts dels trets culturals i ritus que citaré tenen formes paral·leles en altres àrees culturals, de vegades ben allunyades en l'espai i en el temps. Així, doncs, no són exclusives de Mallorca. Per a l'exemplificació prenc com a base la creença passiva, la d'aquells que es

consideren víctimes de la màgia, no l'activa, és a dir, allò que creuen de si mateixos en relació a la màgia els productors dels fets màgics: bruixes, curanderos... No faré menció dels ritus religiosos cristians, ni de la maçoneria, espiritisme, etc., ni tampoc de la «neomàgia» més o menys esnob, de moda en certs cercles ciutadans. Tot i que hi ha molts punts de contacte no diré res tampoc sobre els nombrosos contes, rondalles, mites, llegendes, del nostre país, molts d'ells formalitzats lingüísticament pel canonge A. M. Alcover, i més o menys transformats degut als seus prejudicis, morals i polítics sobretot.

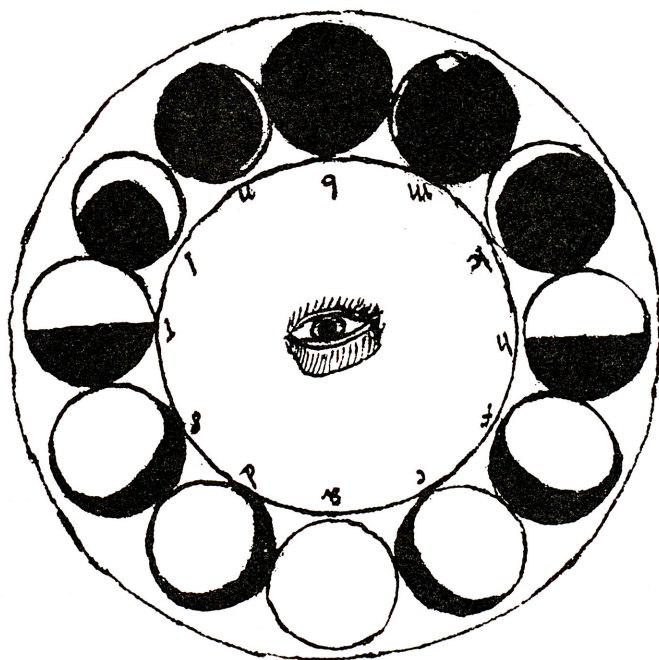
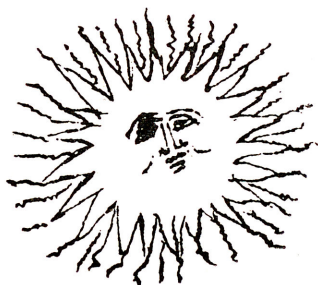
Partiguem, de bell antuvi, del concepte ja clàssic de cultura definit per

E. B. Tylor: «cultura és un tot complex que inclou coneixença, creença, moral, costums i altres capacitats adquirides per l'home com a membre de la societat». En altres paraules, i seguint ara Salvador Giner, cultura és també: «tot allò que l'home és i fa, i que no pot explicar-se solament per la seva herència biològica». Harry Johnson fa notar que aquests patrons o models de coneixença i de conducta, són apresos després d'un aprenentatge i formen el bagatge cultural de la comunitat. Cal tenir en compte, però, que aquests patrons —el cas del llenguatge és conseqüent— són abstractes i que la cultura se'n manifesta en conducta humana i en els seus resultats tangibles. Això, doncs, ens obliga a executar l'anàlisi i descripció a partir de l'expressió d'aquests resultats.

El mateix Harry Johnson distingeix en la cultura els següents elements: els elements cognoscitius, les **creences**, els valors, les normes, els signes, i els modes no normatius de conducta. Fixem l'atenció en les creences. Són empíricament incomprovables. Impliquen sempre una fe, és a dir una interiorització d'uns valors i unes nocions sobre el cosmos i la vida, d'aquí que el tall diferenciador entre elements cognoscitius i creences sigui sovint difícil de traçar. La màgia no nega forçosament la religió, però com observà molt bé Marcel Mauss a principis de segle, així com la religió tendeix cap a la metafísica i crea un món místic i ideal, la màgia se'n surt, en el sentit que davalla a la vida quotidiana, al món concret i a la vida «laica», per a servir-la. La màgia, doncs, tendeix forçosament al món concret, la religió a l'abstracte.

La màgia, per un altre cantó està estretament relacionada amb la tècnica i la ciència. Marcel Mauss observa com algunes ciències i tècniques d'objectiu i acció més o menys complexa i insegura començaren essent tasques de la màgia: la farmàcia, medicina, cirurgia, etc., fins que més tard anaren perdent el que tenien d'incomprovable i esdevingueren empíriques.

A Mallorca, sobretot dins la societat rural, s'ha anat conservant un tipus de màgia ben característic. Avui aquesta creença, encara que ja no tengui l'antic fervor popular i sobre tot la seva funcionalitat, sospita que molt lligada a certs aspectes de ca-

Llibre dels planetes i dels signes del cel, *manuscrit anònim mallorquí de cap a l'any 1500* (Bibliote. a del Palau Vivot).

ciquisme, segueix en vigència en cercles reduïts d'algunes localitats, malgrat que el seu caràcter críptic impedeix que hom se'n faci una idea cabal del seu abast social. Per altra banda els materials publicats a Mallorca sobre màgia són lluny d'ésser abundosos, i encara, menys ho són els estudis d'interpretació funcional. Urgeix d'antuvi la recerca i catalogació dels materials publicats: rondalles, repertoris folklòrics de cultura popular, revistes de dialectologia, cançoners, etc. Els processos inquisitorials i altres escrits de tipus jurídic contenen copioses dades. D'altra banda els interviews fets als nostres vells poden donar-nos segurament moltes sorpreses. L'estudi comparatiu d'aquests materials, ritus, cerimònies, supersticions, etc., de les diferents cultures que han estat en relació amb Mallorca oferiran segurament molts punts de contacte i analogies extraordinàries. Em referesc sobre tot a les creences de Catalunya, sobre tot, França, Itàlia, illes del Mediterrani, països del nord d'Àfrica... Només després d'aquesta tasca crec que podrem esperar tenir una aproximació mínimament vàlida a aquest aspecte de la nostra història de la cultura total.

Vegem ara algunes característiques de la màgia tradicional a Mallorca. En principi solen distingir-se en la fenomenologia religiosa i màgica dues castes de creences, quant a la força primigènica que regeix el cosmos. La impersonal, invisible, que existeix per tot l'univers, i que pot ésser més o menys posseïda pels déus, l'home, forces de la natura, objectes naturals, essent anomenat **manà**, **manitú**, etc., segons les cultures. Al nostre país encara que no té un abast tan gran tenim el concepte de **fullet**, el qual, segons la comarca, té el sentit de facultat, objecte màgic, etc. Hom diu, per exemple, que una cosa «té fullet» quan té una virtut o habilitat per fer coses meravelloses inexplicables. També pot significar la facultat d'escapolir-se de les mans que té una persona, un animal o una cosa qualsevol. A Mallorca i Eivissa sembla que el concepte és diferent de Catalunya. Designa un «esperit diabòlic que certes persones duen damunt, generalment dins una bossa o sarró, i que està al servei del qui el duu, i li confereix propietats màgiques, principalment les de poder fugir o desaparèixer misteriosament» (segons el **DCVB**).

Hi ha també la creença en els éssers sobrenaturals personalitzats. En primer lloc els déus i deesses, els quals solen figurar com a creadors del món present. A Mallorca, inscrita dins el territori cultural cristià, aquest estament és representat per totes les figures sagrades del cristianisme. En alguns casos, però, això es veu ben palpable a les «rondaies» —la Bíblia de la nostra mitologia— el paper de certes figures bíbliques és ple d'inter-

ferències màgiques. A continuació ve tota una variada gamma d'esperits, repartits en diverses categories, segons les cultures. A diferència dels déus semblen estar més a prop de l'home. Poden ésser benefactors, malignes o neutrals. Poden residir en certs llocs determinats, o recórrer sense impediments l'univers, i freqüentment són els guardians de temples i llars. A Mallorca tenim **es dimonis boiets**: «éssers fantàstics, esperits familiars, anomenats a certes regions **follet**, als quals s'atribueixen moltes entremaliadures i malifetes ingènues» (segons el **DCVB**). O les **dones d'aigo**: «éssers fantàstics femenins que es consideren com a habitants de pous, fonts, balms subterrànies o altres jocs on hi hagi aigua. Se'ls atribueix una gran bellesa i la possessió de grans riqueses, com també una intervenció generalment benèfica en els afers dels homes» (**DCVB**). La **mà peluda** de les cisternes o **Na Maria enganxa**, terror dels infants, crec que es poden incloure entre els esperits màgics. Finalment una última categoria comprèn les ànimes dels morts, els espectres, que alliberats del cos per la mort, segueixen influïnt de qualque manera la societat dels vivents. Les anècdotes sobre aparicions nocturnes d'**espeltrés** són igualment conegudes en la nostra illa.

En totes les societats sol haver-hi qui, en virtut d'un aprenentatge especial o de certes característiques de la personalitat, és reputat com a més expert a l'hora d'influir o establir contacte amb els éssers sobrenaturals o, simplement, a l'hora de curar un bony, un braç romput o una closca esflorada. A ells acudeixen, recerçant assistència, un grup social o un individu en dificultats, per a obtenir un favor especial, assistència que, segons els mitjans emprats, es sol dividir en màgia blanca i màgia negra. En la màgia tradicional mallorquina aquesta funció és exercida per les bruixes o bruixots i pels curanderos o curanderes.

Definim la bruixa com a «dona a la qual s'atribueix un poder sobrenatural o màgic que li prové de tenir pacte amb el dimoni» (segons el **DCVB**). Actua espontàniament o per compte d'altra persona mitjançant ritus malèfics, conjurs, sortilegis, etc., contra un individu o contra la comunitat en general. El ritu malèfic d'emmetzament sol conèixer-se per: «**donar mal bocí** o **donar bolleta**, segons el poble. El canonge A. M. Alcover ens diu que «consisteix en una substància tòxica o nociva que atacava el sistema nerviós, produint exaltacions i desvarietjos i trastorns mentals de tota casta». En distingeix set castes. Els qui ingerien el **mal bocí** o la **bolleta** restaven «hetsisats» o «tocats».

D'altra banda, segons Frazer, els ritus màgics es fonamenten en la «simpatia» mutua que tenen entre si els elements del cosmos, en el fet que

la semblança produeix semblança, la part val pel tot, etc. Aquest fet induï Frazer a dividir la màgia simpàtica en **màgia homeopàtica** o **imitativa** i **màgia contagiosa**. Exemples de la primera poden ésser tota una gamma de ritus. Per exemple aquell que consisteix en aficar agulles a una imatge de cera, palla, paper, etc., que representa la persona a qui es vol danyar, sofrint aquesta el dany en aquelles mateixes parts afectades de la imatge, i morint si la imatge és destruïda. Es freqüent també, en lloc d'emprar una imatge inanimada, utilitzar un animal. El calàpet sembla ésser el més adient per a aquests quefers.

La màgia contagiosa aiximateix ha estat freqüent entre els nostres avantpassats. La conservació del «vestit de néixer» dels nadons parits amb aquestes característiques reportaven bona fortuna als soldats que anaven al front, de tal manera que mai no eren ferits. Altres objectes o productes d'allò tan recercat poden servir per a la màgia contagiosa: l'aigua escampada per la carrera, els bocins de roba de la víctima, les menstruacions, els cabells, etc.

Els ritus màgics es divideixen en manuals i orals, positius i negatius. De tots ells en tenim abundants exemples en la nostra àrea cultural. Entre els ritus positius podem citar, per exemple, el que efectuen les joves en edat de casar, la mitjanit del dia de Sant Joan, que consistia en fondre plom en un recipient. El plom cobrava la forma de l'instrument que manejaria el futur espòs. Altre cas pot ésser el ritu de tirar tres faves, ritu que es duia a terme aquesta mateixa nit per les jovenetes. Segons si recollien la fava pelada es casarien amb un pobre, si replegaven la que li havien llevat prèviament la cella es casarien amb un menestral, i si agafaven la fava que estava sencera s'arribarien a casar amb un jove ric.

Ritus negatius poden ésser la prescripció del dijuni de Sant Llorenç; evitar assenyalar amb el dit els morts o les parts del cos que té danyades la persona de qui hom parla; senyalar les flors implicava també segons la creença popular que aquesta no fructificaria; la prohibició que es feia als al.lots petits d'acceptar res de ningú quan eren al carrer, etc.

La noció de símbol té també en l'esfera de la màgia una gran importància. L'aparició de certs objectes i animals en determinats llocs, degut a la seva potencialitat màgica, no mecànica, causa efectes màgics: enfermetat, mort, felicitat, salut, i per tant són símbols invariables de bona o mala fortuna, com és ara el cas dels borinos rossos que denoten bon averany o el dels borinos negres que connoten mal averany.

Altres vegades, perquè l'objecte o animal cobri valor màgic cal que li sigui conferit l'hetsis mitjançant algun ritu. Així els casos de **mal bocí** em-

metzinat en són un bon exemple. De la mateixa manera l'hetsís només podrà ésser desfet amb un antídoto, conjur o exorcisme que sia contrari, ritus aquests que podien dur a terme, o bé la pròpia víctima o bé, i això era més freqüent, una altra persona, que generalment solia ésser un curandero.

A cavall entre la màgia i la medicina cal situar la figura del curandero. El DCVB en dona la següent definició «persona que es dedica a curar malalties sense ésser metge graduat». Les atribucions són més àmplies. Actua freqüentment com a deshetsador i pronosticador. Alguns dels bons curanderos d'aquest segle aprenueren llur ofici en la guerra de Cuba i Filipines. En la seva època d'esplendor

n'hi havia que tenien una clientela esferidora, essent visitats molts d'ells des de llocs insospitats. Sovint s'enrevoltaven d'un cert halo de misteri i es veien obligats espesses vegades a visitar d'amagat els malalts. N'hi havia que vivien fixos en la mateixa localitat, altres venguts de fora Mallorca menaven una vida ambulat, de vegades seguits per alguna malalta agrada, o perseguits per algun marit enfurismat. Tot plegat fa que se'ls relacioni sovint amb la figura del bruixot. Però a diferència del bruixot o de la bruixa sembla que la funció del curandero no té connotacions malèfiques, sinó més tost terapèutiques. Els ritus manuals, tècniques de massatge, cataplasmes, unguents, etc. i en general

tot el bagatge cultural mèdic solia passar de pares a fills, però no són rars els casos de cessió d'aquests coneixements fora del nucli familiar. He recollit algunes dades sobre remeis, d'allò tan sucós. Destaquen entre altres «s'unguent de ses set coses»: oli, aigua, llimona, ruda, coes de porro, donzell i cera, unguent que s'untava per la panxeta de l'infant que tenia calentura; de tres o quatre cuques patxes o cuques de femer en feien com un saïm i amb el dit s'aplicava al nirvi, allà on hi havia el mal; una fulla de moro xapada, llevades les espines i encaientada, s'aplicava a l'esquena i calmava el dolor; una fulla de llimonera fermada amb un pedaç negre al front era apropiat pel mal de cap; el sagí de gallina era indicat pel mal de coll; aixímateix les fulles de col torrades i els caragols esclafats tenien virtuts terapèutiques per als nostres ascendents...

Aquest crec que pot ésser, molt sumàriament, el panorama de les creences màgiques a Mallorca. Resta molt a fer, tant des del punt de vista històrico-positivista, de recollida de dades, com des del punt de vista d'interpretació estructural d'aquests materials. Res no hi ha en els fets culturals que no respongui a causes especials i a una estructuració orgànica de la vida de l'home. Escatir la natura i l'abast dels fets i llurs interrelacions, així com explicar-ne les causes i possibles repercussions crec que és la tasca de l'investigador de les ciències humanes.

Joan MIRALLES I MONSERRAT

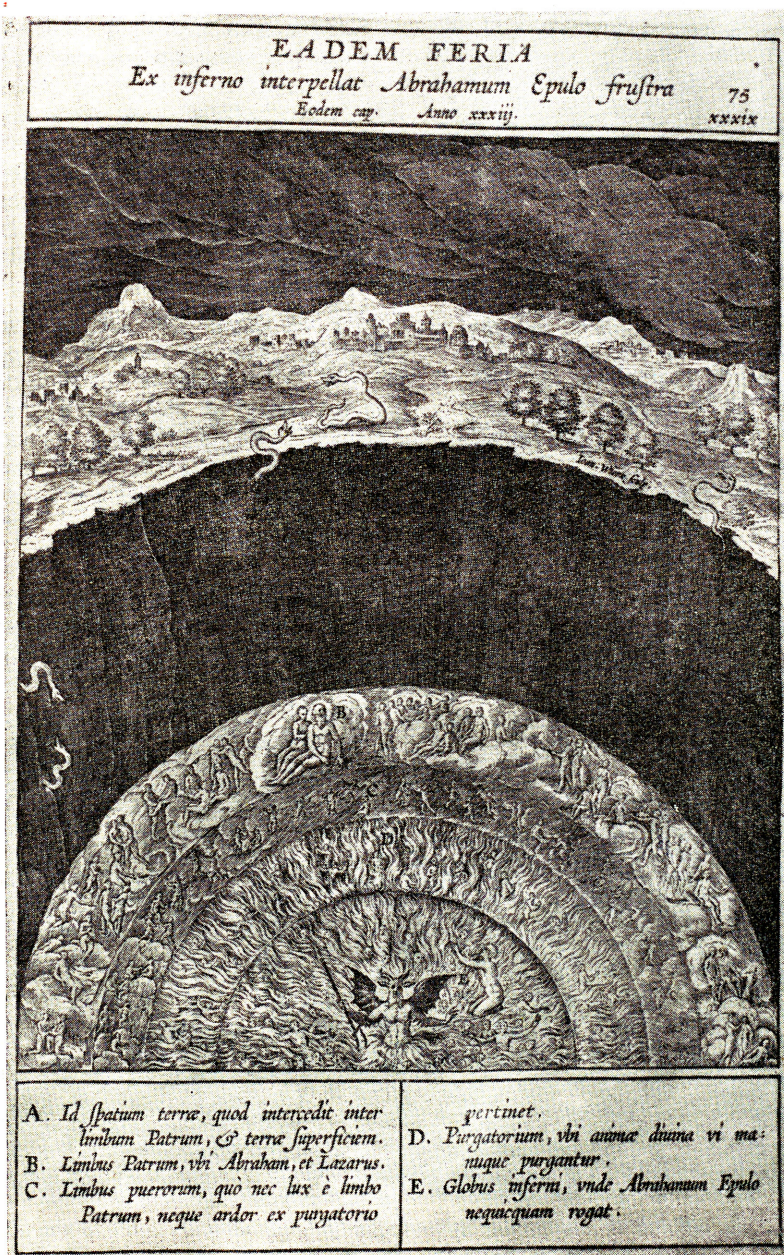
P. Jeroni Nadal, S. J.: Adnotationes et Meditationes in Evangelia... (1593) [Biblioteca del Palau Vivot].

Ajudau a simplificar les tasques administratives de la nostra revista dirigint la vostra correspondència a:

Revista «LLUC»

Apartat de Correus, n.º 619

(Ciutat de Mallorca)

D. Bartomeu Ferrà

Mestre d'Obres d'Arquitectura

per Guillem FORTESA I PINYA

(Fotografies: Joan Soler)

III

L'egregi baró don Bartomeu Ferrà va néixer a Ciutat l'any 1843. Quan jo vaig tenir l'honor de tractar-lo personalment estava ja a les darreries de la seva vida, batalladora i patriarcal alhora. El pes de la feina feta, obra-va damunt la seva persona molt més encara que el pes dels anys. Pel seu posat i la venerable barba, semblava que fos aquell mateix arquitecte (però molt envellit ja) que serví de model a Llorenç Lotto, el retrat del qual es troba avui al museu de l'emperador Frederic, a Berlín.

Ell mateix conta que la seva infantesa fou ja fructífera i encaminada als hàbits de treball perenne. Abans els mestres d'escola col·laboraven en la tasca paternal d'educar els fills. Avui els pares a penes col·laboren en la «tasca pedagògica» dels mestres de «formar» els alumnes.

Als nou anys ja aprenia el dibuix amb els celebrats pintors don Miquel i don Salvador Torres. Durant tot l'ensenyament secundari no abandonà l'aprenentatge dels múltiples procediments de dibuixar, això és, representar l'espai i les coses dins dues dimensions. Abocat de petit a les tasques de la construcció d'edificis, no li degué costar gens d'esforç entrar a l'Escola Especial de Mestres d'Obres de València, d'acostumar-se a «veure clarament en l'espai» condició *sine qua non* per merèixer dignament els títols de constructor i d'artista.

Pels àlbums que he vist, de notes a mà alçada, aquarel·les, pai-

satges, còpies de detalls arquitectònics, etc. fets per ell, quan estudiava la carrera, es pot ben afirmar, amb el valor màxim de la frase, que «sabia dibuixar».

«Benaventurat aquell qui sap dibuixar —diu un crític modern— perquè veurà el món amb ulls nets».

Quan entrà, doncs, don Bartomeu Ferrà a la vida professional, tan profanada sempre per l'intrusisme, devia tenir ben sòlidament fonamentades les dues bases sobre les quals recolzà ço que se'n diu avui en llenguatge estimulante «secret de l'èxit»: tecnicisme i fermesa de caràcter. Aquella tan coneguda definició que, en general, fa de l'«home» Miquel de

Montaigne, dient que és un ésser «ondulant i divers» no serveix, certament, per definir personalitats de l'honrada categoria de don Bartomeu Ferrà; ans bé, si el volíem pintar amb dues paraules, hauríem d'invertir els termes: era un home «rectilini i igual», era conseqüent amb les seves idees, era apassionat i reflexiu alhora, que és el mateix que dir responsable dels seus actes.

Fou un home del seu temps, desdenyós envers totes aquelles normes i sediments ideològics que formaven la Mallorca desnaturalitzada de la primera meitat del segle XIX. La «cultura» mallorquina d'aquesta època era ben lamentable. Basta dir que son

Palau del Marquès de Solleric, punt final i síntesi de tota una tradició arquitectònica mallorquina.

representant més efectiu era don Joaquim M. Bover i Rosselló, la insuficiència científica del qual no he de descobrir ni està tampoc en el meu ànim rebaixar el prestigi que té encara entre molts de sectors mallorquins. Alguns dels seus treballs són estimables. Només diré que aquest senyor tenia un concepte «oficial» de l'art i de la literatura i tota manifestació artística o cultural que no portàs la garantia de l'Estat o de l'Acadèmia romania, teòricament i pràcticament, al marge de la vida social. Tant a l'enfront duia les coses que a les seves gestions es deu que l'Ajuntament de Ciutat regalàs llavors a l'Armeria Reial de Madrid el casc i les armes del Rei En Jaume. Considerava les regions, terres massa llunyanes del fogar central perquè poguessin guardar, dignament, tan gloriosos trofeus. (Res seria això si avui es pogués admirar tal joia a Madrid; el cas és que a l'Armeria Reial no en saben donar noves: deu romandre, de segur, oculta dins qualche soterrani).

Mentre a Mallorca transcorrien tranquiles les aigües d'aquesta cultura superficial, moguda encara amb els rems feixucs de la protecció del Govern; mentre es dibuixava, a Mallorca, amb vistosos colors, un escut heràldic per cada llinatge, el món feia, aiximateix, com és natural, la seva via.

En ésser dissipada per complet tota ràfaga d'aquella ampullosa simfonia que Rubens i Bach infiltraren dins la carn i els ossos d'Europa; després que tota aristarquia fou ensorrada; quan l'obrer fou separat de l'obrer per la mort de les Corporacions; quan l'artista era perdut dins la turbamulta que l'ignorava o el menyspreava; quan s'obria, amb una paraula, el segle XIX, només dues forces mantenien el món: el pensament alemany i les agitacions derivades de la Revolució Francesa.

Després de la caiguda de Napoleó I, les capes profundes de la societat, on la vida no és mai extingida, ja que l'esperit humà

Palau del Comte de Sant Simon (1852), obra de Miquel Ferrà i Font, pare de B. Ferrà

cova sempre en elles, es rebel·laren contra la sòlida crostera que feia impossible tota manifestació anímica. El cràter s'obrí, naturalment, en el punt on major era la força eruptiva: en el camp de l'art. Els temperaments d'artista s'arribaren a afartar de tants de monstres pagans, de tanta fredor apresada en els perfils, de tant de classicisme nominal. «Sentiren» càlides ànsies de perfecció, de moviments imaginatius i coloristes, de culte a la intimitat i als delicats secrets del cor. Darrera els literats i els artistes, totes les gents suggestionades tornaren la vista cap a l'Edat Mitjana cristiana, i recobrà tot son autèntic la història, la llegenda, la mística, el simbolisme, el somni...

No es pot assenyalar l'any precís que servezca de fita entre el clasicisme i el romanticisme, mot aquest que no passà d'Alemanya a França fins al 1810 amb el llibre de Mme. de Staël. Els grans moviments espirituals de la Humanitat no s'han produït mai de sobte i amb antecedents elementals i simples, sinó precedits de nombrosos símptomes i obeint causes complexes, insondables. Lépicie exposà ja el 1765, el seu quadre de l'arribada de Guillem el Conquistador a Anglaterra (ac-

tualment al museu de Caen); el 1768, Lessing va acometre la tasca vital de dur a l'escena el teatre de Shakespeare; al 1781 escrivia Goethe el seu entusiasta article sobre l'arquitectura gòtica, que llavors es tenia com d'origen alemany; els cants de Tieck, els ditirambes de Novalis; els treballs i estudis sobre l'arquitectura medieval pels francesos Caumont, Vitet i Merimée; etc. Les primeres espurnes romàntiques venien de molt lluny.

A Alemanya s'inflamà definitivament l'entusiasme pel gòtic amb la troballa dels plans originals de la façana occidental, amb dues torres, de la Catedral de Colònia, essent molt significatiu el fet que la primera església neogòtica erigida a París fou obra d'un alemany, i és útil recordar també que l'art gòtic no arribà mai a morir per complet, ni tan sols en el segle XVIII, com ha demostrat Tietze.

Les onades d'aquest gran moviment, secundat i empès pels enormes literats romàntics alemanys i els poderosos literats romàntics francesos, arribaren a Mallorca i la fecundaren artísticament de bell nou.

L'any 1840, en sortir aquí «La Palma» es presentaren Quadrado,

Tomàs Aguiló i Antoni Montis com els primers ministres d'aquest nou culte espiritual, que tornava tenir per altar el mateix solar de la pàtria, llargament oblidada, i per làbarum la creu i el monograma de Jesucrist.

La força espiritual i la vocació indeclinable pel treball de Quadrado i d'Aguiló aconseguiren dins Mallorca a mitjan segle XIX no tan sols una «cultura sòlida» sinó ço que és més difícil: un «ambient de cultura», cosa que avui, en ple segle XX, no ha pogut ningú aconseguir.

Quan don Bartomeu Ferrà entrà com operari actiu dins la palestra, s'adherí amb cos i ànima a la font d'aquesta cultura tan bellament iniciada.

Dins el camp particular del seu art trobà també les llinyes ben senyades i no se'n separà mai, i per això no pogué mai esgarriar-se en tota la seva vida que, per volença de Déu, fou llarga de dies.

Tot el romanticisme dins l'arquitectura havia estat hàbilment conduït dins les barreres tècniques per dos arquitectes francesos: Antoni Sassus (1807-1857) i Eugeni-Manuel Viollet-le-Duc (1814-1879).

Amb la publicació d'aquest assaig de Guillem Fortesa i Pinya (Ciutat de Mallorca, 1892-1943) hem volgut, trenta anys després de la seva mort, donar un toc d'atenció a les noves generacions entorn d'aquest arquitecte, polític i escriptor. Creiem que és arribada l'hora d'iniciar una acurada edició de les seves *Obres Completes*, on s'inclourien tant els seus treballs sobre arquitectura i urbanisme com els seus articles polítics arreplegats a *Pel ressorgiment polític de Mallorca* (1931). Organitzar-li una exposició d'homenatge al nostre Col·legi d'Arquitectes seria una bona ocasió per plantejar la trajectòria del Noucentisme dins l'arquitectura mallorquina.

D. F. P.

Les Germanies a Mallorca

per Josep JUAN I VIDAL

Els esdeveniments que a la segona dècada del segle XVI tingueren lloc a Mallorca, i que han passat a ser inclosos en la història mallorquina com a un dels seus episodis més trascendents per a poder comprendre cabalment la clau de l'esser històric del Regne mallorquí, les Germanies, han estat objecte de les més diametralment oposades interpretacions històriques, a la llum o a tenor de les directrius ideològiques o de les conviccions polítiques de cada un dels historiadors que s'han proposat estudiar-les:

O bé ens trobam davant d'una observació vista des de la perspectiva del partit que surt victoriós, amb la qual cosa s'exalten i s'exageren extraordinàriament totes les virtuts i patiments dels «fidels» (el bàndol que adoptà una posició obertament contrària i adversa a la tasca que pretenia dur a terme la Germania), exaltació que, alhora, sol portar amb ella la denigració del corresponent rival. Tot això constitueix la plataforma ideològica que sosté un maniqueisme de plantejament de conflicte entre «bons» i «dolents», en el qual totes les coses apareixen perfectament clares i tallants a uns i altres. A fins del segle XVI, s'inicia la posta en marxa d'aquesta postura o interpretació de les Germanies, amb el P. Joan Binimelis (1), el qual deixà una sendera que fou seguida per una part prou considerable de la historiografia mallorquina, com Vicenç Mut a mitjan segle XVII (2), i en el segle XIX, ens trobam amb el seu màxim representant: l'il·lustre Josep M. Quadrado (3).

O bé ens trobam davant el pol diametralment oposat: un moviment reivindicador de la Germania, que sor-

geix cap a la quarta dècada del segle XIX, en funció d'una ideologia oficial de caràcter liberaloide i progressista, que considera els agermanats com uns màrtirs de les llibertats pàtries, víctimes d'una tirania feroç que immisericorde els sacrificà a les seves tèrboles apetències i interessos de classe. Inicia i protagonitza aquesta postura reivindicatòria del moviment de les Germanies, Antoni Furió (4), postura que serà prosseguida un poc més endavant per Pere d'A. Penya (5), i que tindrà en el segle XX com a representant a Joan Oliver Domenge (6).

Naturalment, les Germanies constitueixen un dels temes de la història de Mallorca que més atenció han meregut, i que més interès han despertat entre els historiadors, o entre els erudits locals, interès que considerem en part derivat de la sensacionalitat de la mateixa temàtica, i en part derivat de la seva tremenda importància, ja que es tracta evidentment d'un fet esdevingut en el moment del trànsit mallorquí de l'Edat Mitjana a la Modernitat, i que representa la màxima culminació d'un llarg procés de crisi baix-medieval i alhora l'enllaç de la depressió econòmica de la Baixa Edat Mitjana amb un període d'estancament econòmic i de decadència, que omplirà gairebé tota l'Edat Moderna mallorquina fins al despertar o la recuperació de la segona meitat del segle XVIII.

Evidentment, si una fallada hem d'imputar a tots els historiadors de tendència conservadora que s'han proposat estudiar el present tema, és, sens dubte, no haver tingut en compte la incidència i interacció de tota una tremenda pluralitat de factors, que

actuen conjuntament en el planteig del fenomen revolucionari. No s'entendrà amb claredat la Germania mallorquina del segle XVI sense un estudi o anàlisi previs de totes les successives crisis que caracteritzen la història mallorquina de la Baixa Edat Mitjana, i de les quals les Germanies no són altra cosa més que la seva continuació.

Les dificultats econòmiques que pateixen les classes socials que protagonitzen l'alçament revolucionari (els forans i els menestrals) no són cosa de dos dies, sinó que posseeixen una tradició secular i un arrelam de més d'un segle i mig.

L'assalt per part dels habitants de

rit de disconformitat enfront de les premisses que propugnaven els quadres directors i administratius de Mallorca.

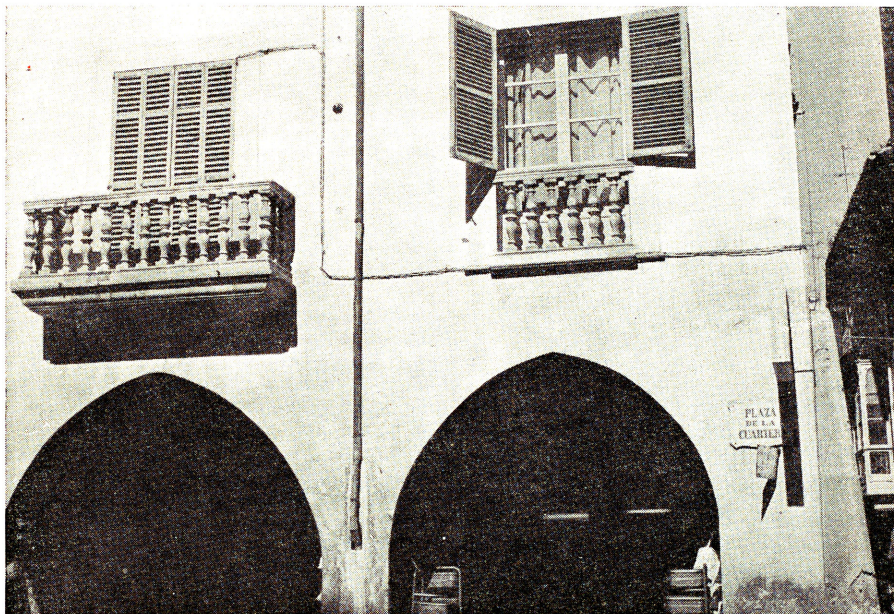
En la gènesi o origen de l'aixecament (7) incideixen dos tipus de factors: unes «precondicions» o factors de base que constitueixen les causes a llarg termini i subjacents de manera tradicional, que creen una situació potencialment revolucionària, i els «precipitants» que són aquells factors immediats i imprevistos, que a manera d'espoleta solen provocar l'esclat de la càrrega revolucionària, que està ja preparada, esperant l'espurna, d'una manera espontània, imprevista o esporàdica.

ment general de les càrregues positives i fiscals per a poder fer front a les creixents despeses que provocaven les atencions als conflictes bel·licosos de la dinastia a l'exterior, més els elevats dispendis que es veu forçada a realitzar la Universitat insular per a fer front a les despeses que suposen l'abastament de blat de l'illa per a cobrir les necessitats alimentàries de la població insular davant la insuficiència de la producció cerealícola, que era deficitària, i les sensibles despeses de reforç de les defenses fortificades del Regne, enfront de l'amenaça constant que suposava l'imminent perill d'invasió per part dels pirates turcs o barbarescs nord-africans, fet que contribuirà a explicar per què la zona perifèrica de l'illa estigui despoblada i que la població es reculli a l'interior o en nuclis fortificats, abandonant extenses superfícies de cultiu, que no s'esbaranaran fins a avançada època històrica, són tota una sèrie de signes, sota els quals Mallorca comença a sumir-se en una clara decadència que no farà altra cosa més que augmentar amb el temps i agravar a més la ja candent situació social.

Afegim a tot això, la ja tradicional tensió existent entre el binomi Ciutat-Viles, com a palès exponent de l'existència d'un dualisme estructural en la base econòmica d'ambdues que tendeix a fer-les entrar en pugna durant tot el llarg de la història mallorquina del període precedent a l'esclat de la Germania.

Un altre factor bàsic a tenir en compte són naturalment les derivacions de la problemàtica de l'endeutament exterior del Regne: l'àrdua qüestió dels censals, del Deute públic o de la hipoteca financera de la Universitat mallorquina, resultant, si se'm permet la utilització de termes actuals, d'un dèficit crònic originat en la balança de pagaments comercials, davant la progressiva i creixent desproporció entre les despeses i els ingressos de la dita Universitat.

Tota aquesta complexa pluralitat o multiplicitat de factors enumerats experimenten una reactivació o acceleració en els moments immediatament precedents al desencadenament de la Germania: la influència de la conjuntura s'acusà en termes decisius. A l'hora en què a Mallorca esclata la Germania, ens trobam amb una abundosa proliferació de moviments subversius en els més diferents quadrants de la geografia peninsular (Castella, Andalusia, Extremadura, País Basc, Aragó, Catalunya i València). En particular, el moviment que posseï una influència més directa sobre l'aixecament mallorquí foren les Germanies de València, amb les quals existí un contacte perfectament documentat avui en dia, contacte que no féu més que actuar de ferment d'inquietud entre la infraestructura social. D'altra banda, la situació de base existent a

Les Germanies representen la culminació de tot un procés de crisi de l'Edat Mitjana.

(Foto: J. Soler)

les viles al Call judaic en 1391 i l'aixecament forà de 1450, no són més que uns clars intents de sortir d'una situació de dificultat i de desesperació creixents, en què es troben les classes camperola i menestral, i imposar un ajustament de comptes (donar per cancel·lats els pagaments dels censals) i l'inici d'una sèrie de reformes político-administratives, que afavorissin un poc més la seva situació bastant precària dins de l'ordre feudal regnant en el camp i de la reglamentació gremial imperant a la ciutat.

Queda perfectament clar que qui protagonitza l'aixecament revolucionari, són precisament les classes socials que pateixen amb major intensitat o que es veuen més afectades per les repercussions de la depressió econòmica, els forans i la classe menestral, els quals experimenten amb molta major incidència la conjuntura de ruïna i de desesperació regnant, i comencen a sentir agudes transformacions en la seva psicologia col·lectiva, la qual cosa es plasmarà en un espe-

Hem de tenir en compte la tremenda importància que tingué en el desencadenament del fenomen revolucionari la crisi econòmica general de la Baixa Edat Mitjana, i les seves repercussions sobre Mallorca: els efectes d'una conjuntura general depressiva a la conca occidental mediterrània; la pèrdua de la independència política i de la sobirania amb la reincorporació de Mallorca al si de la Corona d'Aragó per part de Pere IV; la subordinació de la incipient burgesia comercial mallorquina als interessos dels mercaders catalans; pèrdues demogràfiques, tot i lleugeres recuperacions posteriors, que no arriben mai a atènyer el nivell demogràfic anterior, a conseqüència de les falconades o escomeses de les epidèmies o contagis empestosos baix-medievals (especialment la Pesta Negra de 1348); fallida i ruïna del comerç en el segle XV; l'enrolament de Mallorca en el xuclador humà i financer que suposaren les constants guerres i empreses bèl·liques dels monarques de la Corona d'Aragó; l'incre-

València, era fins un cert punt bastant similar a la que teníem a Mallorca. La influència valenciana és especialment palpable en el terreny institucional, en la constitució del Comitè dels *Tretze* (la *Tretzena*) compost d'un instador del benefici comú i dotze portaveus dels gremis, en memòria i a imitació de Nostre Senyor Jesucrist amb els seus dotze apòstols.

Les Germanies valencianes, a pesar de la seva considerable influència, no són l'únic episodi revolucionari que influí en la gènesi de les Germanies mallorquines. A Mallorca, en els possibles, sembla que es disposava d'una informació bastant completa, de tot allò que succeïa a la península.

D'altres factors importants a tenir en compte, que incidiren sobre el desplegament de la Germania, són un augment considerablement sensible dels preus dels cereals (8), increment provocat, sense cap mena de dubte, per la necessitat d'importar-los des de l'exterior, davant la carestia, fet que encaria extraordinàriament el producte, a més que els propietaris de parts negociables de collita produïda a l'illa, l'ocultaven en els períodes d'escassetat, per intentar aprofitar-se de la conjuntura i obtenir la major quantitat possible de beneficis. Aquestes considerables crescudes de les corbes indicadores dels preus del blat, afecten les classes socials més baixes, aquelles que tenen menys mitjans de vida amb què afrontar aquest sensible augment dels preus. Assístem doncs a una progressiva deterioració de la capacitat adquisitiva del salari, la qual afegida a les asfixiants càrregues impositives i fiscals, que aclarapaven fonamentalment els sectors menestral i camperol, provoquen un augment del descontentament general i del clima de desassossec i inquietud que es respirava ja des de feia un cert temps.

Tal com estava plantejada la situació, els gremis es disposaren a llançar-se pel camí de la violència, a presentar batalla, per intentar d'alterar o transformar un poc l'horitzó a favor seu, mentre determinades classes privilegiades de l'urbs s'empenyaven a mantenir-lo tal com havia estat fins aleshores, fos com fos. Seria necessari, i fins indispensable per a convertir en realitat qualsevol tipus de reivindicació social, abatere el seu atrinxerament en els seus reductes privilegiats, adoptant els mitjans necessaris, fins recorrent a la violència, tal com ocorregué en la jornada del dijous de carnaval, 7 de febrer de 1521, data de l'esclat de la Germania: la iniciativa correspongué a determinats grups menestrals, que es veieren quasi instantàniament recolzats per part dels forans. Comença a posar-se en marxa tota una sèrie d'esdeveniments, que constituïran l'essència de la Germania.

Aquells elements que s'oposaren als corrents que es proposaven d'implan-

«La major part dels factors «predeterminants» [...] com a incidents del desencadenament de la convulsió revolucionària, continuen gravitant sobre el panorama general de la vida dels mallorquins».

tar la Germania foren anomenats «mascarats» (9), denominació que molt aviat es generalitzà a tots els cavallers o censalistes, que formaven part de la Junta de Consignació, a l'administració de la qual s'imputen els creixents gravàmens fiscals, els quals, una volta desencadenat el moviment agermanat, començaren uns a emigrar, bé a la Península, bé a Eivissa, on es refugià el Virrei, Miquel de Gurrea, i d'altres a refugiar-se rera fortes i resistents muralles, a possibles embats, com les d'Alcúdia, nucli que romangué exclòs de participar en la ideologia agermanada i es mantingué fidel a les premisses llançades per les autoritats reials, fet que li val-

gué després el títol de «ciutat fidelíssima».

Els principals punts de litigi entre ambdós bàndols (agermanat i mascarats) foren els següents: la debatuda qüestió dels censals, i el problema de la revisió de la proporció tributària, amb la qual havien de contribuir respectivament la Ciutat i les Viles al sosteniment de les càrregues comuns del Regne de Mallorca.

Podem discernir en el desplegament dels esdeveniments, pròpiament dits, dues fases perfectament diferenciades: una primera fase o període, caracteritzat per un major grau de moderantisme a l'hora de plantejar les transformacions que de l'ordre social

i polític vigent pretenia dur a terme la Germania. Aquesta fase abarcaria des de febrer de 1521 fins a octubre del mateix any, i la figura més destacada sembla ser Joan Crespí. En ell es dona ja un primer acte de violència que és la presa del castell de Bellver.

A partir d'octubre de 1521, fins a març de 1523, en què es produeix la reducció del moviment agermanat, entrem en una nova fase, caracteritzada per un major grau de radicalisme i violència, en la qual tenim com a figura més sobresortint Joanot Colom, home més exaltat i amb autèntica capacitat de cabdill revolucionari. En aquests moments, es posa ja en pràctica un sistema expeditiu de reivindicacions socials: se suprimeixen tots els drets establits sobre el vi, la carn, la sal i abans de tot sobre la molla, i surt el propi Colom a pregonar les noves per les viles; s'efectuà el «sant quitament» no ja per graus i amb el residu dels censos, sinó de cop i arrel, mitjançant la devolució de les quantitats degudes; mentrestant es constituïa una comissió evaluadora per a efectuar l'estimació de la riquesa del Regne, a tenor de determinar la proporció tributària amb la qual havien de contribuir proporcionalment les viles i la ciutat, per a resoldre d'una vegada per sempre, el plet que estava establert entre ambdues parts, des de l'any 1461, i que malgrat la sentència dictada per Ferran el Catòlic, estava encara sense resoldre.

A més de tot això, apercebuts els comandants agermanats que Alcúdia es mantenia dissident davant els principis proclamats pel moviment, i que acollia rera les seves murades nombrosos mascarats, se li posà setge per terra i mar, i es disposaren els agermanats a prendre-la militarment, per a la qual cosa realitzaren esforços varis, tots els quals s'estrellaren davant la posició emmurallada.

Mentrestant, la noblesa mallorquina enviava cartes a les autoritats reials, a València, al Virrei Diego Hurtado de Mendoza, que estava reduint aquella zona, i a Eivissa, a l'expulsat Gurrea, perquè enviassin tropes a Mallorca, que reposassin l'«antic ordre» en què es trobaven abans de sobrevenir els tumults, en què desembocà la Germania, davant la inviabilitat de dur a terme per la sendera del diàleg, els seus conats de reforma del Regne.

A finals de setembre de 1522, comença la reconquista de l'illa per part de les forces reials, desembarcades a Alcúdia. A mesura que s'ocupava el territori que havia professat causa comú amb allò que la Germania havia representat, començaven les execucions sumàries, els càstigs als presoners, i tots els actes que constituïren la repressió fortíssima que seguí dament l'illa a la reducció armada de la Germania.

La ciutat caigué en mans de les tropes reials el 7 de març de 1523. L'Emperador Carles va fer córrer ordres al Virrei Gurrea, que a l'hora de jutjar els crims, excessos i depredacions realitzades pels agermanats, practicàs «tal càstig, que mai més no se n'esborrà del món el record».

Als càstigs imposats als principals responsables de l'aixecament i a les condemnes de mort, seguiren també les penes pecuniàries, que abastaren a tot aquell element del qual se sospitava que havia estat involucrat en el moviment de la Germania (10).

La repressió iniciada immediatament després que es rendien les places que havien estat en poder dels agermanats, no cessà amb el virregnat de Gurrea: les coades econòmiques que derivaren d'ella havien de durar bastant més. A partir de llavors assistim a una prolongació de la crisi econòmica de la Baixa Edat Mitjana al llarg de gairebé tota l'Edat Moderna, fins i tot amb una accentuació d'ella, més els resultats que dugué, de paralització de les activitats mercantils, fallida de tot ímpetu negociador i financer i trasllat del pes econòmic del comerç i de l'intercanvi mercantil a un camp cada volta més insuficient per a satisfer les necessitats alimentàries de la població.

Dos-cents anys més tard, quan a principis del segle XVIII es planteja el conflicte bèl·lic de la Guerra de Successió a la Corona d'Espanya, tant a Mallorca com a València, els defensors de la causa austracista no són més que els continuadors d'aquells que en el seu dia protagonitzaren la defensa de la causa de l'aixecament agermanat; així com els seus adversaris, aquells nobles i cavallers que foren fidels i lleials al governador de Carles I, no foren altra cosa més que antecessors dels que dos segles més tard, nodriren les files que defensaren la causa de Felip V de Borbó.

És inqüestionable veure com la repressió de les Germanies constituirà un dels factors primordials que ens ajudin a explicar, juntament amb altres factors de caràcter més general —la unió d'Aragó amb Castella, fet que implica l'afirmació castellana dins el món peninsular, amb el manteniment dels països de la Corona d'Aragó al marge de tota relació comercial amb el recent descobert món americà; el progressiu desplaçament del centre de gravetat econòmic del Mediterrani a l'Atlàntic, i les constants dificultats amb què s'encarava el dèbil i ja quasi inexistent comerç mallorquí— l'adveniment d'aquesta accentuació de la depressió econòmica, i les funestes conseqüències que se'n derivaren.

La major part dels factors «predeterminants» i alguns dels factors conjunturals que he citat com a incidents del desencadenament de la convulsió revolucionària, continuen gravitant so-

bre el panorama general de la vida dels mallorquins, i la fan cada dia més difícil.

En síntesi, les Germanies foren un intent de variar la situació social, econòmica i política, que regia totes les relacions de la vida mallorquina, que fracassà davant l'oposició de determinats sectors, gens interessats en el seu triomf, i en ser sufocat, finaren totes les esperances de veure restablerts tots aquells principis pels quals lluitaren tant Crespí, Colom i tots els seus seguidors i partidaris.

NOTES:

1.—JUAN BINIMELIS, Pbro., *Nueva Historia de la Isla de Mallorca y de otras islas adyacentes, compuesta... en 1593*.

2.—VICENTE MUT, *Historia del Reyno de Mallorca* (1650).

3.—JOSEP M. QUADRADO, *En Joanot Colom. Discurs històric fet a sa Associació de Catòlics*. (Palma, 1870). Aquesta és la seva obra de tipus polèmic.

QUADRADO I PIFERRER, *Islas Baleares*. (Barcelona, 1888).

4.—ANTONIO FURIO, *Memoria histórica del levantamiento de los Comuneros mallorquines en 1520, escrito con motivo de la colocación del retrato de su caudillo Juan Odón Colom, en el salón de sesiones del M. I. Ayuntamiento Constitucional de Palma, capital de las Baleares*. (Palma de Mallorca, 1841).

5.—PEDRO DE ALCANTARA PEÑA, *Consideraciones sobre el levantamiento de los Comuneros de Mallorca*. (Palma, 1870).

6.—JOAN OLIVER DOMENGE, *Joanot Colom, Instador de la Germania*. (Barcelona, 1929).

7.—ALVARO SANTAMARIA, en un treball titulat *Sobre los orígenes de la Germania en Mallorca*, (Palma, 1971), que té l'avantatge de ser el més recent sobre el tema tractat, realitza intel·ligents intuïcions que són de totes les publicacions fetes fins ara, de les més aprofitables.

8.—Conclusions obtingudes a través de l'observació del gràfic de l'evolució del preu del blat a Ciutat de Mallorca de 1501 a 1782, segons Josep Fontana, utilitzant fonts de la Real Sociedad Económica Mallorquina de Amigos del País.

9.—Terme derivat de la màscara amb què van ser pintades les portes de tots els adversaris de la causa agermanada.

10.—Es de notable interès per a poder conèixer a fons els efectes de la dura repressió de les Germanies el contingut del volum titulat *Lletres Certificatòries de la Germania*, descobert per l'Arxiver senyor Francesc Sevillano Colom en la recent ordenació i catalogació de l'Arxiu Històric del Regne de Mallorca.

Anàlisi psico-sociològica d'una empresa mallorquina

per Pere de CAN SERRAL

Abans de començar l'examen dels fets, que ens serviran de camp d'estudi, voldria situar el que entenc per una anàlisi psico-sociològica, i donar una petita mostra en aquest article.

Tant la Psicologia Social com la Sociologia tenen, per objectiu del seu estudi, l'interacció humana, la relació d'un «jo» amb un «tu», a nivell interpersonal i de grup.

Aquest tipus d'estudi té aplicació, per tant, a dins qualsevol conjunt de persones on es doni la comunicació humana, on hi hagi persones que emiteixin i responguin a la crida de l'altre.

Dins l'empresa es dona el factor treball com a bàsic. L'empresa reuneix i posa en interacció un gran nombre de persones, cada dia i per espai de moltes hores. Gairebé es pot dir que en el treball hi ha el grup humà més extens i que més repercussions psico-sociològiques té dins la societat actual.

L'interacció intensa que es dona dins l'empresa, la podem examinar baix de dues formes ben definides de relació humana:

a) La informal o espontània que anomenarem interacció del **psico-grup**.

b) La formal que està reglamentada per unes normes escrites i estratificada en una jerarquia diversificada de funcions i de persones, que dona peu a un altra forma d'interacció del **socio-grups**.

No hi ha dubte que en els dos nivells, qualsevol grup suposa l'existència:

—d'una **ideologia**, que s'intenta que sigui comú a tots els membres del grup,

—d'uns **ritus**, que s'han de respectar per tots els components del grup.

—d'un **llenguatge o argot**, que diferencia la comunicació in-grup,

—d'unes **sancions i un control**, que serveix de mecanisme de defensa i murada de seguretat, de cara als altres grups i persones.

Si els que formen part de qualsevol grup, no respecten tots aquests condicionaments, lo més probable és que es quedin, marginats o desintegrats del grup.

ESQUEMA DEL TREBALL

Intentaré que sigui molt senzill. El present estudi tindrà dos vessants:

1—Descobrir quina és l'**organització formal** (o del socio-grup) d'una «empresa mallorquina» i quines implicacions té dins l'aspecte psico-sociològic dels dirigents i del personal.

2—Detectar les relacions d'amistat o de rebuig, que sorgeixen com a conseqüència de la reglamentació, i que afecten a les situacions personals i fins i tot la mateixa producció econòmica. A tot aquest aspecte li direm: **organització informal o dels psico-grups**.

Per mor del breu espai que puc dedicar al present reportatge, no cal que facem l'exposició de la recerca sociològica, i això per diferents raons, i una de les més fortes és perquè explicar-ho, suposaria revelar coses que consider que s'han de guardar com a secrets professionals.

Si explicit alguns fets és perquè pareix que estan generalitzats de tal forma que es poden trobar dins més d'una empresa mallorquina.

L'objectiu d'aquest estudi no és altre que donar un poc de llum a empreses com la que estudiem, que comencen el «despegue». Encara que ja se sap que no és el mateix la conveniència i àdhuc la necessitat de conèixer les situacions reals i objectives, que la bona voluntat d'escollir-ho, perquè no ens agraden.

Es ben possible que el psico-sociològ sigui un personatge que, quan actua com a consciència de la societat, no sempre caigui simpàtic; com per altra banda també és possible que caigui en el perill de veure's compromès dins les situacions i no sigui èticament neutral, com seria el seu deure.

2—SITUACIÓ GLOBAL D'AQUESTA EMPRESA MALLORQUINA

L'empresa del nostre estudi és una empresa encara molt jove. Aquest qualificatiu pot suposar un aspecte positiu, així com també un defecte.

Es ben clar que la joventut d'una empresa suposa entusiasmes, risc, esperit emprenedor i valentia. Totes aqueixes coses són ben valorables, però no suficients.

Quan hi falla una preparació seriosa, quan no hi ha una planificació escalonada i quan no s'aplica una tàctica ben humana de direcció de personal, és probable que el resultat sia una criatura a la qual li han crescut tant les cames i els braços que li resultin desproporcionats, i el cap li quedi petit.

A rel d'aquesta reflexió, deixau-me fer una desviació històrica-social de la nostra Illa. Els nostres emigrants recalats de bell nou a la Roqueta, contenen que verem —allà a la terra del Nou Món— amics i coneguts, que havien fet fortunes de no-res i en molt poc temps.

Aquells emigrants eren fruit d'una situació històrica que durà molts de segles, quan Mallorca fou terra pobre i la població estava subjecta a uns pocs que posseïen la riquesa i el poder. Això creà una situació de frustració de tot un poble. Estava molt lluny de poder pensar en l'eufòria i en el canvi que s'ha produït al nostre temps.

Avui, quan de les roques se'n fan hotels i a unes cases de possessió s'hi posa un «barbacoa», els habitants de les nostres terres han vist l'oportunitat més acariciada de sortir de la fam, de la pobresa i de la frustració, i realitzar aquella ànsia reprimida de poder, de luxe, de riquesa i de posició social, per la via més expeditiva, ràpida i a curt termini, sense molts d'escrúpols ni miraments.

Un fet significatiu dins la cultura de la nostra societat mallorquina és que, temps enrera, ha estat tan marcada per les apel·lacions a la vida religiosa; en canvi, avui dins el llenguatge o argot professional, se silencia a consciència tota referència a Déu, a una moral i a uns valors que tenien el seu origen en el fet religiós. ¿Serà que es pensa que la frustració que es va sofrir en els segles passats tenia la seva rel en el codi de valors religiosos tradicionals? ¿No serà que avui sorgeix un nou codi que ens imposa com a valor fonamental el triomf personal, o del grup, surti com surti?

Emperò, sia el que sia del passat, i de la història social de l'Illa, el fet és que l'empresa que estudiem, és un

de tants bolets, nascut com a petit imperi i que pel nombre de persones que hi treballen, té una «plantilla» de personal que la situa com a gran empresa.

3—SITUACIÓ ECONÒMICA

Dins aquesta empresa es manegen molts de milions. Des d'una perspectiva psico-sociològica, aquest ball de doblers fa que les persones prenguin actituds diferenciades entre els qui tenen «firma» i els qui d'ells depenen vitalment.

Es un fenomen molt particular observar com les persones canvien i es fan valer des que els ha arribat aquest poder màgic de la «firma». A això, ho

cregui que els dirigents sempre actuen de mala voluntat ni molt manco, més tost hem de pensar en la manca de preparació efectiva per dur aquestes responsabilitats tan serioses.

Podrien demanar-se molts d'empresaris, que tal vegada es troben en la mateixa situació, si no els convendria cridar persones enteses (com ho fan quan estan malalts, amb el metge) i deixar-se guiar un poquet més per ells, oblidant-se de les seves intuïcions i de les seves genialitats, que els poden dur a la ruïna. Una empresa és quelcom més que un joc d'infants...

No es pot jugar amb xecs sense fons, amb una «Seguridad Social» a

festar mecanismes de defensa, rigidesa mental i psicosi de poder frustrat.

4—POLÍTICA DE PERSONAL

Tota unitat econòmica ha d'escollir quins són els mitjans que ha d'emperrar per dur a terme els seus objectius. Quan es tracta d'organitzar el personal, l'organigrama ens dirà com es poden concretar les següents funcions:

1—Per determinar la posició de cada membre dins l'escala jeràrquica de l'empresa, i per tant quina categoria s'ha d'atribuir a cada individu; és a dir, com s'ha d'establir l'estratificació funcional.

2—Per crear un aplec de normes d'interacció que quedin fixades en el codi de relacions objectivades, que estan per damunt de les persones.

Els càrregos perduren més allà dels homes que els ocupen.

Naturalment, les persones vistes a través dels reglaments són uns mitjans per a conseguir els fins de l'empresa.

3—Per definir les funcions o «rols» de cada càrreg dins l'empresa, per facilitar el descobriment de les responsabilitats individuals o del grup, per donar oportunitats d'iniciatives, per saber a què s'ha d'atendre cadascú i a qui s'ha d'escoltar i creure.

Ara bé, de tot això es dedueix que les normes objectivades no tenen en compte l'home, ni li interessen les situacions personals, sinó en tant en quant repercuteixen en la productivitat. En aquestes condicions, l'home és tractat com una màquina més, que se l'ha de cuidar, si hom vol que rendesqui. Les normes reglamentàries de més d'una empresa capitalista respecten les persones mentre en poden treure profit, i no gaire més. Aquesta és la realitat, encara que no hi estiguem d'acord, per idees.

Emperò no tot és negatiu dins l'organització formal. Si no fos per ella, ni la planificació, ni els objectius a curt i a llarg termini es podrien fixar. Els reglaments —si estan ben fets— donen eficiència i possibilitats per la feina en equip, exigeixen responsabilitats i situen les persones en diferents posicions per infondre funcionalitat a tots.

Això sí, que quan sorgeix el conflicte entre els reglaments i els interessos i valors del psico-grup, les persones poden caure en el que els autors estructuralistes anomenen l'anomia (o manca de normes per la contradicció de dos tipus de lleis explícites o implícites que sorgeixen per una part del grup d'amics o psico-grup i per altra banda, dels reglaments que obliguen als membres del socio-grup). Aquesta postura pot provocar tensions fortes i sol tenir repercussions psicològiques en els seus membres.

«És probable que el resultat sia una criatura a la qual li hon crescut tant les cames i els braços que li resultin desproporcionats i el cap li quedi petit».

subordinen tot. Passaran per on sigui, abans de perdre'l.

La reacció dels qui se senten marginats d'aquest tipus de poder, és la revenja, i àdhuc pot ser l'oposició, i sempre la falta d'entusiasme.

A vegades, es donen situacions que, si no fos per la serietat del problema, farien rialles. A l'hora de pagar el personal hi ha tantes corregudes mal, com si els hagués pillat desprenguts; tot, per no haver calculat bé o per creure amb un «ja ho veurem», més que en la veritat d'un balanç.

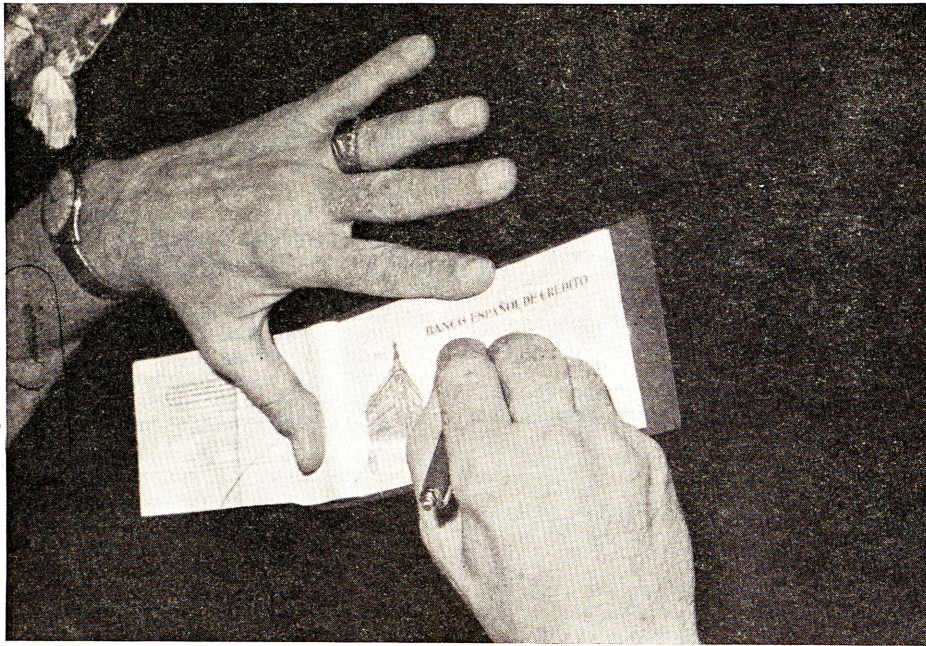
Si trec a colació aquests fets, dins un estudi psico-sociològic, no és per desviar l'atenció, sino per intentar demostrar que potser és més un problema d'actituds que de situació econòmica, encara que no deix de dir que és gros també aquell.

Malgrat el que he dit, que no es

l'aire, i una nòmina que no es pot pagar a fi de mes, com passa a més d'una empresa mallorquina.

La postura d'obcecació podria fer molt de mal als nostres empresaris mallorquins. Tota persona que maneja un volum d'operacions financeres crescudes, ha de tenir una actitud ben oberta per acceptar la seva realitat, tant si coincideix amb les seves previsions, com si demana nous plantejaments.

Si la missió de l'empresa és la producció de Renda, que es reparteix entre el personal i gratifica els altres factors de la producció, quan les despeses són més fortes que les possibilitats, o s'ha de reduir el cost o s'ha d'aplegar. Això ho aconsella l'actitud equilibrada i no cal empenyar-se en desviar l'atenció cap a objectius a curt termini, que més bé poden mani-

«Aquest poder màgic de la firma...»
(Foto: J. Cabrer)

5—EL PERSONAL DINS L'EMPRESA QUE ESTUDIAM

Doncs bé, a aquesta empresa encara no li ha arribat el temps d'establir un reglament de règim interior, i els qui ocupen càrregs de direcció són més bé unes «papallones» que revolotegen a l'entorn del qui pot més.

Això fa que el que es diu avui, demà no tenguí validesa i que el personal no sàpiga a què s'ha d'atendre.

Amenaces, controls, privilegis i arbitriarietats pareixen les lleis que han de governar el personal.

Com a conseqüència, les responsabilitats no estan gens clares. Dificultosamente se sap «qui es qui». La piràmide de l'estructura té una base molt ampla i un cim molt agut. Tot ha de passar per un sol home i a ell se li ha de consultar tot i també a ell se li va a xafardejar per fer-li la «rosca», amagant moltes vegades la veritat.

Això sembla la desconfiança, s'extenen els recels, les suspicàcies, les agressivitats i les intrigues.

Per altra banda, si no s'ha fet abans que res un bon pla, amb motivacions suficients, i no s'han creat uns incentius que estimulin l'entusiasme del personal, no cal esperar més que reticències, o bé oposició per tot allò que no sia favorable al que creuen que són els interessos dels subordinats.

La reglamentació de règim interior no és per controlar el personal, sinó per donar a tots unes regles de joc per la convivència i per la seguretat personal. A través d'ella tothom podrà saber a què s'ha d'atendre tant per afermar els seus drets com per conèixer prèviament les seves obligacions i responsabilitats i també les

sancions a què s'exposa en cas d'incompliment.

Construir una organització formal, des del punt de vista psico-sociològic no és gens fàcil, si no es compta amb les persones que l'han de complir. La improvisació pot dur a resultats desastrosos.

Si l'organització formal ha d'estar pendent dels nirvis i de l'emotivitat d'un cap (jefe), del seu bon humor

o de la seva problemàtica personal; ningú amb un poquet de seny podrà aguantar, a no ser que siguin persones tarades per la vida social o amb una personalitat deficitària o bufons com aquells del temps feudal.

6—LA LEGISLACIÓ LABORAL

Tot el que acabam d'estudiar, és ben clar que es dona per l'incompliment d'unes disposicions laborals, i per una manca de solidaritat o una sobra de subdesenvolupament.

Hi ha empreses —no sé perquè— que encara no han organitzat eleccions sindicals, que no firmen més que uns pocs contractes de treball, que no paguen les vacances més que a preu de salari mínim, a no ser als més adictes, als quals se'ls fan obsequis especials.

Es trist, però hi ha mesos que els salaris es retarden més enllà de la segona desena del mes, i s'escatimen les liquidacions de les pagues extres. La majoria del personal es deixa «robar», per por que no els engeguin. La gent aguanta les arbitriarietats dels qui manen dins l'empresa, per no afrontar un procés de la Magistratura del Treball.

Així i tot, quan s'ha acudit a la Delegació del Treball, l'orgull dels dirigents de l'empresa ha estat més fort que la raó, i s'ha preferit pagar el que sia, abans de canviar de la tàctica del «pa i la bronca», que fou la llei típica del segle passat, quan encara no s'havien publicat les legislacions laborals i els gerents eran els mateixos pro-

«Els dirigents són més bé
unes papallones que
revolotegen a l'entorn
del qui pot més».

pietaris, i no els «managers» assalariats d'avui.

7—ORGANITZACIÓ INFORMAL

Aquesta empresa mallorquina, com moltes de la nostra terra, està dedicada a la producció de serveis, i per tant té un tipus de personal molt diversificat.

Dins ella hi ha hagut intents de petits grups que s'han proposat dur una acció conjunta, emperò ¿no creis que la força del poder econòmic els ha procurat dispersar?

L'acció de supervivència del personal està situada a nivell individualista, i qualsevol intent de millora que afecti a un petit grup, es boicotejada per la majoria, que llavors s'uneix com a mecanisme de defensa.

Les actituds de les persones dins aquest clima solen partir d'un punt de vista més aviat negatiu, és a dir, de postures de frustració i d'agressivitat. Així es fa impossible que nesqui aquell aplec de valors, que possibiliten la convivència i que en bona ètica formen els grups. Si no es donen, la persona va quedant abocada a unes postures que no vol, però que respira a cada moment: d'odi, d'intriga, de mentida, de reticències... No és a cons-

ciència que un torna dolent, sinó que és la roda de la vida que l'estimula a ser-ho.

No m'extenc més en la reflexió, perquè no ens queda més espai.

CONCLUSIÓ I SÚPLICA

1—L'empresa és un món complex, on intervenen els factors econòmics, socials i personals; i quan no es dona un equilibri entre tots ells, la totalitat de l'empresa se'n ressent, i es fa impossible la cooperació i sempre es disminueix la rentabilitat dels factors de la producció.

2—Aquesta unitat econòmica de producció —que és qualsevol empresa— és una peça molt delicada que no es pot deixar a mans de persones que no la saben manejar, perquè d'ella depenen moltes famílies i el procés psicològic de les persones. No basta sentit comú, bona voluntat, intuïció o capital per invertir... En bon mallorquí es diu: «dits, dits per tocar l'orgue».

Avui l'etapa de la improvisació està superada i la força de la història, ningú l'atura; i els nous camins que avui s'estan obrint, han de comptar en la persona integral i en la cooperació motivada de tots els qui formin l'em-

presa; i qui no estigui obert a ells, perilla que quedi marginat.

3—Si el personal del món del treball no va a una superació, que el tregui del subdesenvolupament social, com a grup en què està, per exigir un respecte a les seves persones, tant per part dels dirigents de l'empresa com per part dels companys de treball a fi que siguin més sinceres les relacions entre tots, resultarà impossible que aquest nivell de vida aparent sigui real i efectiu.

4—I la súplica va dirigida a les nostres autoritats públiques per demanar-los que ajudin a superar aquesta etapa del «Take of...» de moltes empreses de serveis de la nostra terra; facilitant-los i exigint-los assessorament tècnic i una aplicació seriosa de la legislació dins l'aspecte social.

Als Sindicats els demanaria que promoguessin i exigissin la feina dels «enlaces y jurados de Empresa» per prevenir les situacions dramàtiques que es donen i per fer evolucionar les mentalitats atrassades que encara subsisteixen.

Per ventura, així començaríem a mostrar una nova imatge de l'empresa mallorquina i podríem oferir un lloc de treball més humà i més productiu.

ja teniu aquest cicle complet de lectura catalana teide?

(amb pràctiques i exercicis)

COMENCEM A LLEGIR. A. Garriga

1 **Beceroles** (6-7 anys)

2 **Estels** (7-8 anys) (il.l. Cesc)

Bon matí S. Sorribas i Roig / J. Ruiz i Calonja
il.l. M. Lluch (6-8 anys)

Quatre sota un pl. R. Mathieu (il.l. M. Lluch)

Premi Escola Blanquerna. (9-10 anys)

SELECTA DE LECTURES. A. Martorell

(il.l. A. Martínez) (10-14 anys)

Fragments literaris en poesia i en prosa. 3 vols.

1 **Les plantes, els animals, els elements.**

2 **La mar, la plana, la muntanya**

3 **Els pobles, les ciutats, els homes.**

Compreu-los a la vostra llibreria

EDITORIAL TEIDE, S.A.

Viladomat, 291 - Barcelona-15

Cinema adulterat, mutilat, romput

per **Damià HUGUET**

Aquest mes de juliol passat un fet, en certa manera ambigu i intrascendent, em va cridar l'atenció. Aleshores jo em trobava a San Sebastián, l'antiga vila de Donostia que acaricien les aigües grisenques i feixugues de l'agressiu Cantàbric de Blas de Otero, al cor del País Basc on els verds, a l'estiu i tot, són terriblement commovedors i d'un frenesí estrany, com la sardina torrada i el vi negre de la Rioja Alta. I em trobava a San Sebastián complimentant una sempre exquisida i no gens menyspreable invitació que m'havia cursat la direcció del «XX Festival Internacional del Cine», al qual vaig assistir-hi també com a enviat especial de «Diario de Mallorca» i de la nostra revista «Lluc». Les atencions rebudes allí fóren moltes, molts també els sopars i «las galas» —a les quals, per cert, no hi vaig poder assistir degut principalment a irrevocables qüestions de corbatí i de vestimentes sumptuoses—. Així i tot vaig tenir ocasió de conèixer una trentena de films que, si fa no fa, em varen deixar ben astorat, dic ver, cosa aquesta que crec haver deixat ben clara als articles que es varen publicar a les pàgines de «Diario de Mallorca» per aquelles dates. I és que avui en dia, aquest Certamen Cinematogràfic que organitza el Ministeri d'Informació i Turisme, crec que no interessa ni preocupa ningú. Diego Galán, crític de la revista «Triunfo», em deia que ell es trobava a San Sebastián solament per discutir amb els amics. El Festival cinematogràfic que es realitza just devora les aigües del riu Urumea, més que una Mostra del Cinema actual es una sucesió de «trilers» íntegres organitzats i patrocinats per les cases distribuïdores nacionals que utilitzen el Festival com a rampa de llançament d'un films ja contractats i inclosos a la llista de la pròxima temporada. Així venim que Morbo, La policia agradece, ¿Qué me pasa doctor?, La duda, Concierto Bangla Desh, Frenesí, etc. ja són coneguts per tothom. Aquest fet seria solament important si la llista de material fos la mateixa de Venècia, Berlín o Cannes, però, com he dit, el Festival de San Sebastián, de certamen cinematogràfic, de Mostra de Cinema no en té res. Els films que

realment interessin als cinèfils ja no arriben a l'Urumea.

Amb tot San Sebastián és lloc per viure-hi de cap a cap d'any —crec que no cal dir-ho a aquells que hagin tingut l'oportunitat de viure-hi un parell de dies—; i és lloc per viure-hi de cap a cap d'any sobretot per la comoditat i la rapidesa amb què un pot donar el bot al país basc francès. Amb dinou pessetes i no més d'un quart d'hora de tren sou a Hendaya, poblet on van mantenir una conversa històricament decisiva, al mes d'octubre de l'any 1940, Franco i Hitler. Mervelosa aquesta gent del país basc, no tant l'oficialada. Així i tot crec que nosaltres els mallorquins, aficats també en això del turisme, tenim molt que aprendre d'aquesta gent dels Pirineus enllà.

A San Sebastián m'allotjava prop de la casa on va néixer Pio Baroja, al carrer Usandizaga: Una placa de pedra, negrenca i safarrinosa ho recorda als curiosos, al capdamunt de la façana. I m'allotjava prop també del «Teatro Victoria Eugenia», local sumptuós, de cadires incòmodes i calor ofegador, on es projectaven els films concursants a aquest «XX Festival Internacional del Cine» i on es desenrotllaven les taules-rodones. A prop també del «Hotel María Cristina», seu de «Cinespaña» i on s'hi allotgen les actrius més primfilades i els crítics cinematogràfics diguem-ne oficials (si no vaig errat entre ells hi havia Alfonso Sánchez i Pascual Cebollada, i fins i tot crec que Félix Martialay, tota una colla d'espectres deliciosos), i gent que un no coneix ni ha vist mai, però que de nit també es vesteixen amb l'esmoking i l'abric de pells (a l'estiu, vos imaginau). Però sobretot m'allotjava a prop de l'estació del tren i d'un Cinema, el «Kursaal», on s'hi desenrotllaven una sèrie de projeccions sota el nom general de «Mercado del Film», compost aquest per una quarantena de títols, la majoria espanyols, doblats a la llengua anglesa.

I, al «Kursaal», un bon dia es va projectar un producte del país que ja coneixia de no feia gaire dies, em referesc a Laia, realització de Vicenç Lluch sobre la novel·leta de Salvador

Esprui, amb guió de Jaume Vidal Alcover, supervisió de Maria Aurèlia Company, fotografia de Joan Amorós i protagonitzada per la Núria Espert, Francisco Rabal i Máximo Valverde. El film, crec que no cal insistir-hi, és d'una absoluta mediocritat i d'una falsedat narrativa rotunda. Però no és als escasos valors (si és que un és capaç de trobar-n'hi cap) d'aquest film al que em vull referir (segons es va dir, ja fa una colla de mesos, es distribuïria comercialment als Països Catalans en versió original catalana, fet que, ho sabem tots, no es va dur a terme i, sigui dit, més val així). Tampoc no vull parlar d'aquesta versió anglesa de Laia (fet que em va xocar, no creguin), sinó que vull remarcar, ara i aquí, un rètol que va aparèixer sobreimprès com a primer subtítol i que, traduït, més o menys deia així: «Versió íntegra». Jo més bé crec que això va esser diguem-ne una cavilada estúpida per part dels qui tenien l'encàrrec de doblar el film cara a uns determinats comerciants en cinema estrangers. Així i tot, penso també, que tenia certa gràcia el cartellet. I potser s'havia escrit amb mala llet, vull dir que ben a posta, ja m'enteneu.

Un-film-no-censurat. Íntegre. I què n'hem de pensar? I què n'hem de dir d'aquest fet tan simptomàtic i tan insòlit al nostre país? Perquè jo, el que crec de debò, és que aquest fet s'hauria d'agafar, avui en dia, com a exemple i posar-lo a la còpia de cada film que es projecta al nostre país, tot just abans que comencin a aparèixer els títols de crèdit. Així, penso, l'enganyada no seria tan grossa i els espectadors sabrien almanco a què s'han d'atendre i el que han de pensar si denoten bots i escurçaments a la durada de la projecció d'un film. No vull insistir —per això caldria un article ben llarg, que un dia s'haurà d'escriure— sobre la censura cinematogràfica espanyola, les seves mutilacions constants, l'adulteració dels diàlegs, el doblatge, etc...

El que sí voldria subratllar ara, tot partint d'aquest fet viscut a San Sebastián, aquest fet tan «d'humor negre», d'això tan insòlit de la «Versió íntegra» i de les seves repercussions, és deixar constància de la doble censura practicada a aquest país. Vull dir de la censura materialitzada per part de distribuïdors i exhibidors de films que els escurcen així com els vé en gana, siguin els qui siguin i així com sigui, arribant al punt que, en aquell determinat film, «tota semblança amb la còpia original és pura coincidència».

Em referesc a Mallorca. Jo he vist films a l'estranger que quan arriben a Espanya —i són més bé pocs els que arriben, desgraciadament— estan horrosament mutilats, escapçats alguns fins al punt que no hi ha manera d'en-

tendre'ls, de treure'n trallat. Dos exemples que ara am vénen a la memòria són La hija de Ryan i La novia ensangrentada de David Lean i Vicente Aranda (que n'és de llunyà el realitzador de Fata Morgana) respectivament. També he presenciat la projecció de films a Ciutat que, una vegada lliurats al públic dels pobles illencs, queden reduïts en un percentatge molt inferior al metratge de la versió original, ja sigui per conveniències de distribuïdors o d'exhibidors; Grupo salvaje de Sam Peckinpah n'és una clara mostra. Anar a veure un film a Ciutat i llavors veure'l a Campos, per exemple, equival a veure'l a París i després revisar-lo a Ciutat. La diferència és més que notable, és descomunal. A tot això caldria afegir-hi l'estat en que es troben les còpies que arriben als pobles, a Campos, a Santanyi, a Pollença, etc. Es llarg d'explicar aquest procés tan fantasmagòric. Els bots, absurds —de fet tots els bots de metratge són absurds— materialitzen i condicionen cada projecció, cada sessió. També resulta molt normal (encara que convendria més ressenyar-ho com a una anormalitat general del país) notar el desastre, l'estat llastimós en que es troben les còpies. Cintes senceres estan horrorosament ratllades, sobretot els primers i els darrers metres de cada una. El que el so també estigui escanyat o des-gavellat ja són altres cinc-centes. Amb tot, un film, quan arriba als pobles es una «cosa» totalment distinta de la còpia verge realitzada per un equip de cineastes que han elaborat un film per a ésser lliurat sencer i en viu a l'espectador. Versions mutilades i «remutilades», còpies en estat llastimós pels ratllaments i el so, també perquè qualcú s'ha interessat per uns determinats fotogrames i li ha vingut en gana fer-se'ls seus, fan que el cinema, en arribar a l'espectador de «poble» sigui, sencillament, un munt d'escombraries. I, la pregunta, és aquesta: Quina diferència hi ha entre els cinèfils, la gent a la qual li agrada el cinema, per la raó que sigui, sigui quin sigui el tipus de film; quina diferència hi ha entre els habitants de Ciutat i els qui habiten els pobles? I, també, quina diferència —humanament parlant— hi ha entre un francès, un anglès, un alemany, etc., i un espanyol perquè entre uns films i uns altres hi hagi tanta distància? La resposta és tan evident, tan palpable que, a hores d'ara, la sabem tots. Però cal·lam. Som així. Però...

D. H.

EL TEMPS, UNS LLIBRES I LA FREDOR

per Antoni SERRA

L'altre dia, un universitari preocupat pels afers culturals de Mallorca em deia que hi notava la manca d'una literatura vinculada amb la guerra civil. Que així com a Catalunya, des de Xavier Benguerel a Joan Sales i Mercè Rodoreda (per citar els noms que el jove em va dir) havien plantejat una vegada i una altra la temàtica pròpia dels anys 36-37-38-39, bé com a reflexió tímida crítica o bé com a element purament literari, entre els mallorquins lletraferits, també anomenats intel·lectuals, no s'havia produït un fenomen semblant. En tot cas, eren generacions posteriors i més joves —la meua, la de Gabriel Janer, la de Llorenç Capellà— les que ara i amb no prou valentia encara, incorporaven la temàtica de la guerra civil i deixaven entreveure els seus problemes enfront del poble illenc.

El comentari em va semblar suggeridor de futures reflexions. A Mallorca no hi ha una literatura de guerra civil, creada a la postguerra i pels homes que visqueren —hem de dir patiren?— la guerra als fronts de batalla o enfora dels fronts. Per què? Hi ha raons que justifiquin —o ens facin comprendre— la marginació literària del tema de la guerra civil? Es clar que, sens dubte, em podran argumentar que hi ha obres escrites... bé que estotjades dintre els calaixos, dormint en el llim de la lletra manuscrita o mecanografiada. En tot cas, es tracta d'obres o treballs no publicats. Per què? Sí, una vegada més, per què?

Tal volta trobaríem diverses i complexes raons: covardia, dificultats administratives (censura), inseguretat, por, creure en la necessitat d'un silenci, autodefensa, encobriment, etc...

El fet és que hi va haver una guerra civil, l'hagi o no tinguda en compte l'obra literària a Mallorca; el fet es que es tracta, ens agradi o no (fos quina fos la nostra participació individual o col·lectiva), d'una realitat històrica i que entre nosaltres va crear condicionaments, limitacions i repressions a més curt o llarg termini. El fet és que si la guerra civil compta, avui, amb una bibliografia extensíssima (superior, he sentit dir, a la de la segona Gran Guerra) tant pel que fa referència a les terres peninsulars com als països de més enllà del Pirineu, a Mallorca és del tot migrada, gairebé nul·la. I és així fins a l'extrem que Manuel Cruells, des de Catalunya, ens va haver de donar una visió generalitzada, de conjunt, d'una etapa concreta de la guerra a Mallorca (1).

Però, alhora, ens trobam que al període de 1936 a 1939 hi ha una important —per la quantitat, encara que també per la intencionalitat— producció d'allò que podríem dir «literatura de guerra». He aconseguit arrebregar i llegir la majoria d'aquests llibres i, a través d'ells, he arribat a intuir —no justificar— les raons de molts de silencis posteriors. En aquests llibres sovintegen expressions com aquestes, per exemple: «dar fin a la trágica aventura de los separatistas catalanes... /.../... Mallorca ha vencido a los rojos... /.../... que ya salvó a Mallorca desde el Gobierno Civil —al que había ido por mandato del glorioso general Gode— al encarcelar a más de mil quinientos extremistas, que en los momentos graves del desembarco de sus afines, los rojos, nos hubieran matado por la espalda, ellos y la gente que hubieran arrastrado en su locura, pues no hay que olvidar que los piratas marxistas confiaban con una ayuda que había que proporcionárseles desde el mismo interior de la isla» (2). «Es que han pasado los vándalos, los hombres de Satán, en una barbarie moderna... /.../... El intrépido fascista Conde Rosi que tan buen papel ha jugado contra el marxismo, dirigió el día 22 de agosto una alocución a los jóvenes falangistas con la

Els nostres alferes a Lluch (1959)
de Mn. Andreu Caimari,
un intent de crear una literatura
en català apològica del
bàndol nacional.

idea de congregar un puñado de valientes voluntarios decididos a dar muerte a los componentes de la canallesca roja que osaron pisar el suelo de Baleares: Nada de mosquetones... puñales, bombas de mano... Os llamaréis: Dragones de la Muerte» (3). «Pero... Mallorca no se perdió: Mallorca, la joya del Mediterráneo, se conservó intacta, engarzada a la Corona Imperial de la que, por lo menos moralmente, nunca estuvo separada a pesar de los esfuerzos de la horda para arrancarla de sus hermanas, las Provincias Españolas fieles.../.../... y ahora que ya sabes lo que la pérdida de Mallorca hubiera significado para nuestra Cruzada, te voy a decir al oído a quien se debe que la Isla Dorada no haya sido hollada ni escarnecida por nuestros seculares enemigos, los sin Dios y los sin Patria. Primero se lo debemos a Dios...» (4). Etc.

Ara bé, tot això, tot això no ens diu res? ¿Es que pot produir-se gratuïtament i per generació espontània aquest tipus de «literatura de guerra»? Jo, perdoname, no crec en els miracles del no-res per a ser-ho/tot.

I els nostres intel·lectuals on eren? Quin paper hi jugaren? Havien —abans i després, fins a les darreres conseqüències— acceptat, veritablement, una responsabilitat ferma davant la cultura autòctona i el poble mallorquí?

NOTES:

(1) *L'expedició a Mallorca* (any 1936), de Manuel Cruells. Editorial Juventud. Segona edició. Barcelona, abril de 1972. (Es interessant llegir el comentari fet per Damià Ferrà-Ponç sobre el llibre de Cruells, publicat a «Lluc», juny de 1972).

(2) *Mallorca contra los rojos*, de F. Ferrari Billoch. Pròleg del Conde Rossi. Segona edició. Impremta d'Amengual i Muntaner, S. A., Palma de Mallorca, 1936.

(3) *Mallorca en guerra contra el marxismo*, del P. Andrés de Palma, O.M.C.) Antonio Sabater Mut, Editor. Palma de Mallorca, 1936. (El llibre duu la següent dedicatòria: «A los valientes y heroicos defensores del Movimiento Salvador de España en Mallorca: Aviación, Ejército, Legionarios, Falange, Milicianos y Requetés»).

(4) *La Artillería de Mallorca durante el Glorioso Alzamiento Nacional*, por el que fue Jefe del Regimiento durante todo el período. Impremta Vich. Inca-Palma de Mallorca, 4 de desembre de 1939.

PAPERS D'ANTANY

A. Gelabert,
vist per
«Pícarol»
(1929)

AL MARGE DELS «AVANTGUARDISTES»

per Antoni GELABERT

Per què recordar certes coses? En primer lloc vull dedicar un record al meu amic don Miguel, (*) que sempre s'encarava amb mi quan presenciava alguna exposició d'art nou. Vaig acabar convenent-lo: ja tenia més respecte envers les noves tendències de l'art. Però s'esdevengué com a la rondalla: quan s'acostumà a les noves tendències desaparegué. I que serveixi d'exemple per aquells que

amb tanta hostilitat reben aquesta exposició moderna i avantguardista que ens cal agrair al senyor Costa, malgrat anar precedida d'un reclam com si fos una **troupe** de circ.

Ens ocuparem tan sols del cas Dalí. Menéndez y Pelayo deia que els **crítics** eren els assassins de l'Art. Taine, a la seva obra **Philosophie de l'art**, diu que amb un bocí de carbó i amb un tros de paper hom pot fer una obra

ANTONI GELABERT I MASSOT [Ciutat de Mallorca, 1877 — Deià, 1932] Pintor. Es guanyà la vida treballant de barber a la ciutat nadiua. També es dedicà a les antiguitats. A la fi passà a residir a Deià, on treballà intensament. Format dins el realisme idealitzant de la pintura mallorquina de finals del XIX, l'estada a l'illa de W. Degouve, S. Rossinyol i J. Mir l'integrà dins les innovacions postimpressionistes del Modernisme. Una breu estada a París —becat per l'Ajuntament de Ciutat— l'afermà en el seu camí de recerca. El seu origen humil i les seves conviccions liberals li valgueren l'hostilitat de les altes classes socials ciutadanes, alhora que el seu estil topava amb l'academicisme imperant i li guanyava el rebuig de bona part dels artistes i crítics mallorquins de l'època. Acabà així en una desesperança solitud —que no es contrarestà eficaçment amb una projecció fora de l'illa— que l'abocà finalment

al suïcidi.

Exposà sovint a Barcelona i la Ciutat de Mallorca. La seva pintura, tènnyida a vegades d'una melangia crepuscular, s'inscriu plenament dins la plàstica del Modernisme català. Publicà alguns articles sobre temes artístics a «La Almodaina». Defensà les estilitzades i esotèriques visions de la ruralia mallorquina de Joan Junyer [25/XI/1925] en contra de la crítica acadèmica. Afinitats estètiques el portaren a lloar l'exultant modernisme decoratiu d'Hermen Anglada [3/1/1928]. El 1929, una obra de S. Dalí, —Dit gros, platja, lluna, ocell podrit— que figurava en una exposició col·lectiva de les «Galeries Costa», suscità les ires iròniques de la crítica reaccionària —P. J. Barceló, J. Bauçà, etc.— mentre el crític avantguardista Ernest M. Dethorey l'aplaudia amb entusiasme. Antoni Gelabert defensà el quadre surrealista de Dalí amb l'article que reproduïm.

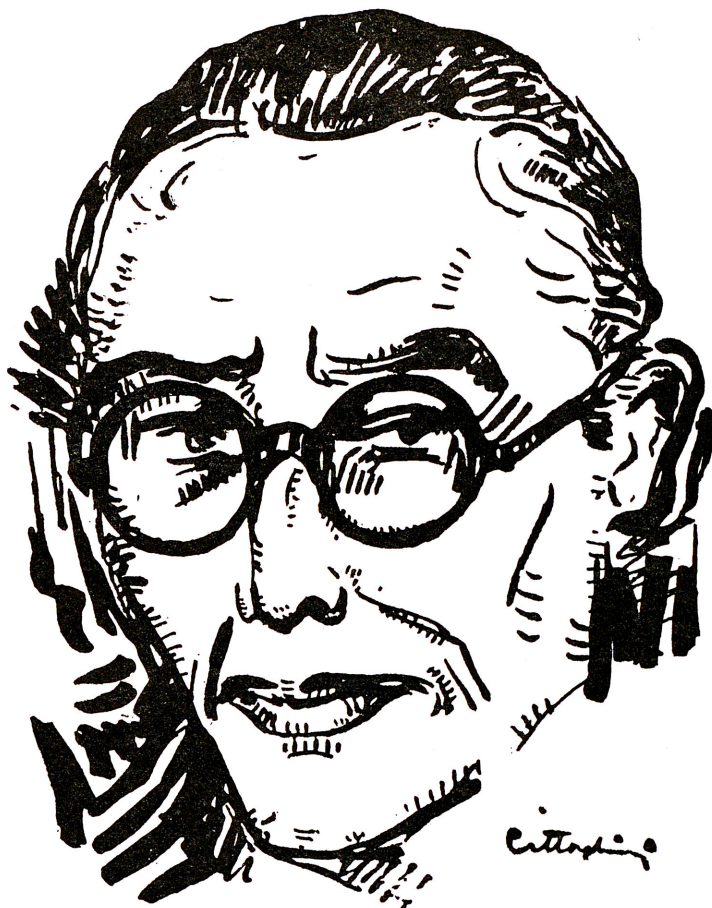

d'art. Doncs bé, el Sr. Dalí, amb un poc de calç, amb un altre poc de **lion noir** i un poc de grava ha compost —no pintat— un quadre que ha consternat tota la gent —de Mallorca i del continent— que no entén d'art. Per què repetir el lema etern de les Arts Liberals? **L'Art és una de les mil espècies.** Dissortat o no, l'art de Dalí és una de les mil espècies, i mai no li podran negar que hagi fet un quadre sense colors. Que no té mèrit això? I tant com en té. I molt! **Què es proposa el Sr. Dalí?** es demanen molts. Doncs, senzillament: interpretar la realitat. I és que, a veure, posem per cas, si existís un aparell per amidar els graus de veritat que hom afirma que cal interpretar en un quadre, és molt probable que el resultat fos descobrir molt de serradís dins el cap dels qui hem pintat. En canvi, en el quadre de Dalí ningú no podrà negar que ha estat produït per un cervell i amb elements de la més pura realitat. Hi ha de tot. Jo conec pintors que abans d'emprar els colors els sotmeten a mil proves perquè no els canviïn. I per usar-los empren utensilis d'or i, malgrat tot, els he sentit defensar les tendències més oposades. Acatem el seu judici i se'ns facilitaran els mitjans per gaudir dels diferents aspectes de l'art. Per què recordar certes coses? Què pretén el Sr. Dalí? Moralitzar l'art, demostrar que hom pot fer un quadre sense colors, demostrar que sense marxants de pintures a l'oli hom pot fer art. Hom ha sentit parlar mai bé d'aquests usurers dels artistes que fins i tot els posen plet quan no s'inspiren en els seus anhels?

Què pretén el Sr. Dalí? Demostrar, com els Srs. Directors, la inutilitat dels ensenyaments de les Escoles d'Arts i Oficis. Perquè, a veure, jo conec alguns Directors que són i han estat de Belles Arts i que si han de comprar algun quadre o moble, amb molt d'incert no els compren en els mostradors que són el producte de les seves lliçons, sinó que els compren antics —i com més antics millor— i de les èpoques en què no hi havia escoles ni acadèmies que ho ensenyassin. Crec que hom veu ben clar la casta d'art que Dalí vol **assassinar.**

Almenys, el Sr. Dalí és el que ha triomfat de la **troupe.** A mi, per la part que em toca, li ret el meu modest homenatge. És clar que el seu quadre no pot figurar en els salons dels que pensen que l'art de la pintura ha de servir de recreació per a la gent que no fa res. L'art autèntic gairebé sempre indigna en l'època que es crea. I si no que parli la Història.

Sr. Dalí, jo li oferesc hospitalitat en la meva pinacoteca que, tot i ésser modesta, està formada d'artistes de reconegut mèrit universal.—[**«La Almudaina», 5/IV/1929.**]

Autoretrat
(1932)

LA MEVA PINTURA

per Tito CITTADINI

Què diré de la meva pintura, coneguda més o menys per tot-hom a Mallorca, on he exposat periòdicament el que Mallorca m'ha anat revelant?

Primer foren els seus aspectes més aparents. Els penyals apolpètics o desmaiats, a voluntat de l'hora; les cales poblades de quimeres; les transparències aquàtiques, on transcorre en silenci el drama d'espècies misterioses. El puig i el núvol en col·loqui sobre-humà; el pi i l'alga, mirant-se a través d'un cristall líquid tenyit d'iris. Llavors, els camps rutilants, l'olivera de tronc vell i rostre jove, l'ametller cantant les seves flors vora la figuera... i una humanitat paradisiaca, vivint sobre la terra antiga i riolera. El poema que vaig trobar fet s'empeletà en mi i donà el seu fruit. Un fruit que ja no m'abelleix.

Una Mallorca més real i humana, més lligada amb la resta del món i amb la meva existència terrenal, és la que m'apassiona ara. Una sensibilitat més madura

és la que em mou; un llenguatge més pur, és el que vull parlar. Més que no l'espectacle, m'atreu la vida; més que no la imatge, la idea.

La retina ja no es complau copsant només les gales. La paleta i la línia se sintetitzen.

Hom m'ha demanat *si la meva nova manera obeeix a influències de la moda avantgardista.* El que he dit és ja una resposta negativa. Cap fórmula en el meu credo. A més, hom pot tenir en consideració la moda per altra cosa que no sigui el nus de la corbata o el tall de la jaqueta?

En el catàleg de la primera exposició que vaig fer a la Ciutat de Mallorca —gener del 1920— vaig escriure a manera de lema: «Només les coses que es reflecteixen en el mirall interior, les coses que troben dins l'ànima un acord absolut i profund». Ho repetesc. El credo no ha variat.—*Pollença, 9/IV/1932*

(«El Día», 10/IV/1932)

(*) Miguel de Unamuno.

ART

ART D'AVUI I PREMIS D'AHIR

per «CRÒNICA DE TRES»

J. M. GELABERT (Llibreria Tous)

De bell nou una mostra d'art jove —per l'edat i el llenguatge— a la **Llibreria Tous**, centre que va agafant importància en la labor de donar-nos a conèixer les manifestacions més recents de la plàstica nova a Mallorca. Oferim una breu nota informativa sobre l'últim dels joves artistes que hi ha exposat.

Joan-Miquel Gelabert i Bordoy.—Nat a Felanitx el 1952. Fill de militar. Cursà el Batxilierat i després estudis a l'Escola d'Arts i Oficis de la Ciutat de Mallorca, on trobà el mestratge orientador de Jaume Mir. Actualment segueix estudis a l'E. S. de Belles Arts de Sant Jordi (Barcelona) on ha entrat en contacte amb les lliçons de Jaume Muixart. Poc interessat pel passat pictòric de Mallorca, la nostra plàstica actual li fa impressió de pobresa, decadència i ofegament on alguns joves inicien camins d'innovació. S'interessa pels conceptes espacials de Leonardo Cremonini, per la força compositiva de Francis Bacon, per les investigacions sobre la matèria d'Antoni Tàpies, pels grafismes de Graham Sunderland i H. Hartung. Utilitza tècniques mixtes: acrílic, plàstic, sorres, làtex, etc. Temàtica absolutament abstracta. Juga amb la pura matèria fet que en la pintura actual de Mallorca conserva encara una força innovadora i revulsiva. Passà de les tasques d'un copisme acadèmitzant a les actuals investigacions plàstiques. Els seus quadres neixen de l'atzar, sense planificació prèvia. S'estructuren sobre línies rectes, gruixades com si fossin l'armadura d'un edifici, de tons obscurs. Els buits quadrangulars que resten entre elles s'omplen amb tocs cromàtics encesos. No escriu el català però s'interessa força per la problemàtica de la cultura autòctona. Nombroses lectures sobre teoria de l'art: J. E. Cirlot, K. Clark, H. Read, A. Tàpies... **Valoració:** El seu abstractisme és ja un llenguatge convencional dins la plàstica mundial, però a Mallorca té encara un poder de ruptura. Una certa monotonia compositiva i un domini precari dels jocs cromàtics.

GRUP D'ELX (Galeria Llatina)

Heus aquí una mostra de l'art actual dels Països Catalans amb un contingut positiu i de profitosa incidència sobre la Mallorca plàstica enfagada entre casetes ensucrades, caletes mandroses, pinets de coloraines, oliveres pansidetes, roquissars de teló teatral de barriada i celatges cotners. Tres artistes —Albert Agulló, Antoni Coll i Sixto— proposen sota un denominador comú —**Grup d'Elx**— unes interpretacions diferenciades i personals de la realitat d'avui. Una base comuna a tots ells pot ésser la visible dissolució del confiat individu de la societat d'antany. Un signe d'avui: l'agressivitat dels objectes que abans eren formes dòcils al nostre servei i ara esdevenen geometries empresonadores, valles encerclants i opressives.

Albert Agulló (Elx, 1931) ens sembla el més dens i original: figures humanes despersonalitzades, massificades que es veuen closes i desfetes entre unes formes que són a la vegada presó, laberint i cibernètica. L'artista s'inquieta sobretot pel **fet social** d'avui, massificat i opressiu. Antoni Coll (Sineu, 1942) reflecteix encara formes individuals però amb una concreció que no sabem si és una dissolució o un intent dinàmic: això situat dins un edificis, dins unes cambres inhòspites, geometritzants, inhumanes. Per Antoni Coll l'home és una desfeta boirosa i encerclada. Sixto (Elx, 1916) es decanta més cap el món oníric, cap al collatge d'impressions visuals/eròtiques que aboquen també a la descomposició de la visió racionalitzant i cofoia de l'home. El **Grup d'Elx** és una manifestació palpable de com l'art és sempre un llenguatge estètic i, alhora, un testimoni històric, en aquest cas la crisi del vell humanisme individual i optimista. Els tres artistes semblen afirmar com Nafta a **La Muntanya Màgica**: «No ens espera la llibertat, sinó el terror». I la realitat del terror ja és un fet incontestable i creixent dins la història d'avui.

PREMIS «CIUTAT DE PALMA»

Un altre certamen que ja és ben hora de demanar-nos si té encara un mínim de sentit, d'estímul entre els artistes de la Mallorca actual. Hem acudit a les sales del Casal Balaguer on s'exposaven els quadres i els projectes escultòrics que concorrien al concurs. Hem vist els inefables paisatges pastelosos de Nicolau Fortesa, els cromets submarins de Francesc Gaita, un Miquel Llabrés que és l'enèsima repetició d'ell mateix, un super-realisme de vidriera de Ferran Gafella... **et reliqua**. Afortunadament un poètic **Autoretrato** de Francisco Lagares ha permès que una obra digna fos premiada i ha salvat el Jurat de la difícil alternativa: premiar una de les mòmies presentades al panteó o establir —amb el veredict de **Desert**— que res de tot allò no valia la pena. Amb tot i això, l'obra de Lagares no posa en qüestió el fet que el Premi «Antoni Ribas» sia gairebé un zero com a peça dinàmica dins el nostre engranatge artístic. Som conscients que si no hi ha un replantejament radical, la convocatòria de l'any pròxim serà quelcom semblant a una necròpolis plàstica com la d'enguany. Proposam que el nostre Ajuntament estudiï seriosament una revisió a fons del certamen i que resolgui una inversió més profitosa en favor d'algun de tants de joves mallorquins que s'acosten a l'art amb la pretensió de fer alguna cosa més que repetició embafofa d'estils caducats. Per què no transformar el Premi «Antoni Ribas» en una beca per algun artista jove? Apuntam el projecte i constatarem la nul·litat de la seva orientació actual.

I d'escultura què? La pobresa de les peces presentades al concurs per aixecar un monument a Guillem Sagraer imposava una impressió tan descoratjadora com en la pintura: Miquel Morell, escultor de formes estilitzades i espirituals, hi concorria amb una figura convencional i poc encerçada; una composició de caire simbòlic de Miquel Fullana ens semblà el projecte més acceptable, dins una tòcnica tradicional de la concepció del monument; etc. Bé, el premi fou ator-

gat —un periodista ho havia anunciat uns dies abans a la premsa— a Jaume Mir. Un tità miquelangelesc, musculós i crispat vora unes masses de marès simbolitzava (?) Guillem Sagrera. Si hem de parlar amb franquesa, l'obra de Jaume Mir —i la seva previsible realització— afegirà una

nova mostra del **kistch** escultòric a la nostra ciutat infestada ja per un estol inefable: Jaume I esdevengut un rei d'opereta; el caparrot de Rubén Darío amb aires de rabassa d'olivera; Antoni Maura sermonejant vora una Veritat vestida; Ramon Llull transformat en moneiot fantasmal portuari; etc.

La grandiositat de cartó-pedra del **Guillem Sagrera** de Jaume Mir s'afegeix a aquest trist seguici. Crec que el nostre Ajuntament s'ho ha de pensar prou abans de fer realitat una escultura que serà indefectiblement inclosa dins l'**Antologia del kistch mundial**; com s'esdevengué amb el monument a Manolete de Córdoba.

ROSA DELS VENTS - ROSA DELS VENTS - RO

D'EIVISSA

LA REVISTA «EIVISSA»

per **Marià VILLANGÓMEZ**

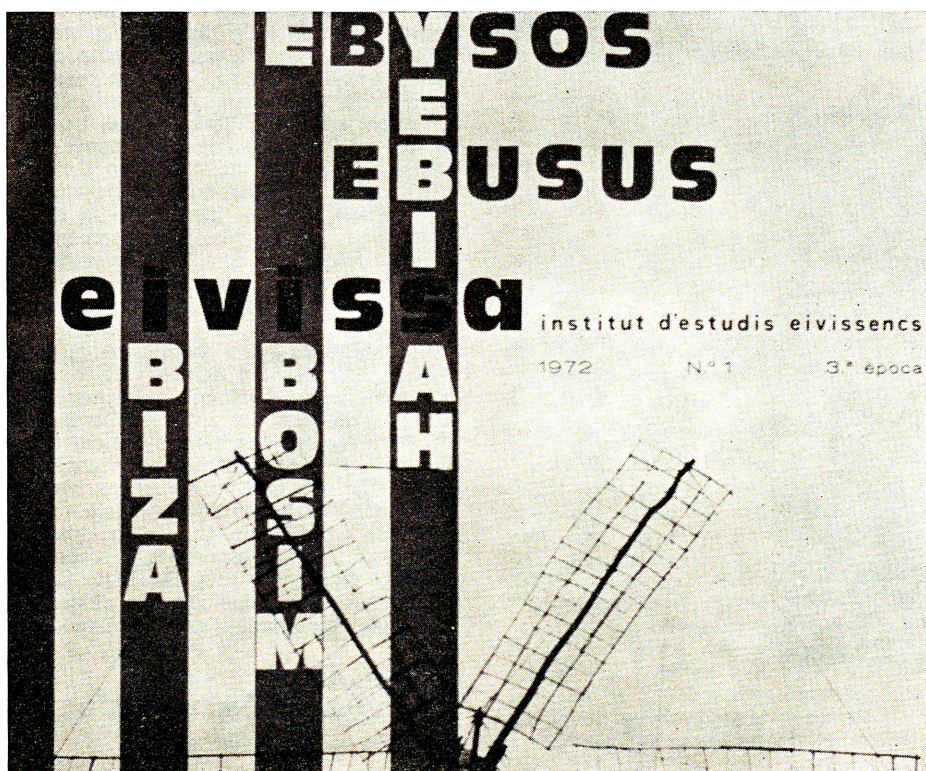
La revista «Eivissa» va ser presentada als eivissencs el dia 13 de febrer, en un acte ensems senzill i digne. Ja vaig parlar, al número de gener de «Lluc», dels precedents d'aquesta nova etapa de la revista. Amb el nom d'«Ibiza» va ser fundada per la Societat Ebusus, que en va publicar vint-i-nou números, entre el març de 1944 i el mateix mes de 1950. Constituint definitivament l'Institut d'Estudis Eivissencs el 5 de març de 1949,

la revista «Ibiza» es va convertir en el seu òrgan, cedida per Ebusus. En aquesta segona època, en sortiren sis números, el darrer en 1960. Va deixar d'aparèixer «Ibiza», les altres publicacions de l'Institut —alguns llibres considerables— també s'extingiren, i el mateix Institut va cessar d'oferir senyals de vida. Amb la reviscolada que elements joves donaren a l'Institut, es va observar la manca de la revista i la conveniència de fer-la rea-

parèixer. Ha estat ben treballós, com es de suposar, posar en marxa per tercera vegada una publicació que s'ha volgut més extensa i més ben editada; una revista quasi nova i, dins les possibilitats de l'illa d'on pren nom, ambiciosa. No ha faltat, però, l'entusiasme, i ja tenim la revista, que ara es diu «Eivissa», al carrer. Amb una mica de retard; aquest primer número encara correspon al 1972. La revista, ja sense les dificultats de qualsevol inici, s'ha de publicar a un ritme de tres números l'any.

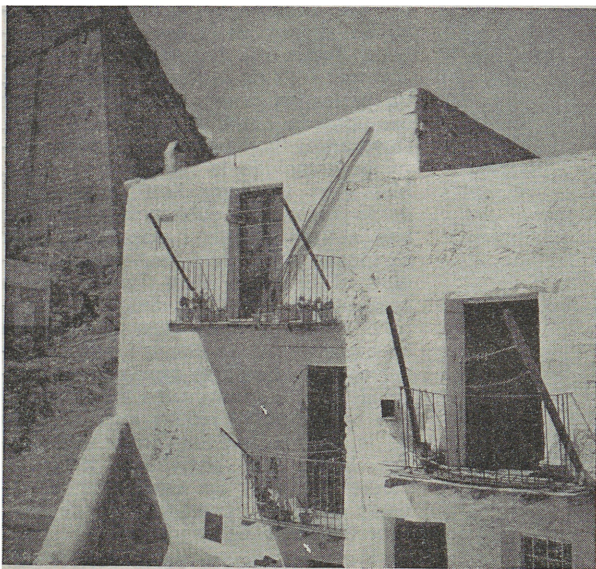
L'acte de presentació es va celebrar a l'Escola d'Arts i Oficis, cedida per seu director, Sr. Zornoza, que també ho va ser de la revista en la segona època. Hi hagué diferents parlaments, tots en la llengua de la terra. Va parlar en primer lloc el president executiu de l'Institut, Sr. Josep Mari. Després el Sr. Guerau de Arellano, director actual de la revista amb el Sr. Mari Tur, va llegir l'article proemial de la renascuda publicació —**Eivissa: una actitud oberta i operant**—, on s'exposen principis i finalitats. Tot seguit, el Sr. Joan Mari Tur va fer la presentació del Sr. Josep M. Llompart, invitat a donar una conferència en aquest acte. La densa i brillant dissertació del celebrat escriptor va tractar de la literatura de les illes des del seu ressorgiment alguns anys després de la guerra, amb una introducció sobre la situació anterior a 1936. Va cloure l'acte el Sr. Enric Ramon, Alcalde d'Eivissa i president nat de l'Institut d'Estudis Eivissencs.

El primer número de la revista «Eivissa» té quaranta pàgines i s'obre com una publicació en la nostra llengua, des del títol a l'esmentat article inicial, en tot allò que fa referència a les notícies i treballs de redacció,

anuncis inclosos. Ara, els escrits de col·laboració poden ser en català i en castellà. En la primera llengua apareixen els articles següents: **L'Eivissa de Vargas Ponce**, per M. Villangómez Llobet; **Eivissa: una poesia que tot just neix** —una presentació d'alguns poetes joves—, per Josep Marí; **Quatre moltons**, una inèdita rondalla eivissenca de Joan Castelló Guasch; **Encara no sabem parlar?**, per Isidor Marí Mayans; **La força pagesa d'ara**, per Joan Calvera, i unes **Notes d'un any cultural**. Són treballs en castellà: **Nuevo testimonio de la Edad de Bronce en Ibiza**, per Joan Marí Tur; **Los molinos de Ibiza y Formentera en los siglos XIII y XIV**, per Joan Marí Cardona; **Recuerdos de la isla de Cabrera**, per C. Vidal Llaser; **Contribución al estudio de la flora de las Pitiüses**, per Günter Finschow, Cristòfol Guerau de Arellano Tur i Heinrich Kuhbier; **Gabrielet, ceramista, pintor, en la Mola desde hace años**, per Marià Planells Cardona; **Formentera: cinco sociedades en una**, per Juan R. de la Cruz; **Problemática del desarrollo económico de Formentera**, per Carlos Gil Muñoz. Hom veurà que la revista vol incloure matèries diferents, des de la història i l'erudició locals fins als temes sociològics i científics, passant per la poesia, l'art, el folklore, etc. Tampoc no limita les seves col·laboracions als escriptors de les Pitiüses; d'altra banda, publicarà treballs que no sempre tractaran d'aquest grup d'illes més pròxim al continent.

Tant el fet del començ d'una publicació amb els propòsits d'«Eivissa», com el contingut de l'editorial expositiu i de les excel·lents intervencions a l'acte de presentació, ofereixen molts de motius per a la reflexió. Al-

Dins la ciutat d'Eivissa: les murades i la vella arquitectura, també una empenta jove que sorgeix dins la seva cultura catalana secular.

Barri de la Penya (Eivissa). «És una delícia, per al meu gust, anar seguint aquesta diversa i rica toponímia».

guns d'ells es refereixen a l'ús de la llengua pròpia, en el seu mode més comú i literari, sense rebuig d'aparents arcaïsmes que aquí no ho són ni de formes locals legítimes, ni tampoc, en casos com el de la rondalla de Castelló, de la llengua plenament dialectal. És evident que cada dia s'estén més una consciència d'aquestes i d'altres qüestions semblants.

Fins hi ha un aspecte molt interessant de l'escriptura de la nostra llengua en el qual em fa pensar, tot i la

seva redacció en castellà, l'òptim article de Mn. Marí Cardona. Aquest estudi dels molins d'aigua de les Pitiüses en els segles XIII i XIV suposa, a més d'una seriosa documentació als arxius, un meticulós coneixement de la terra insular: serres, puigs, fonts, torrents, cales, ports, véndes, cases o propietats rurals. Cada accident geogràfic, cada predi, ha d'anar acompanyat del seu nom, cosa que a l'article, com a d'altres de la revista, s'ha fet amb atenció. És una delícia, per al meu gust, anar seguint aquesta diversa i rica toponímia. Aquests noms de lloc, escrits en general tan descuidadament a mapes, llibres, fullets i publicacions que hauríem de suposar responsables, ara han estat objecte d'una especial consideració. Creim que una de les missions de l'Institut i de la seva revista és, precisament, aquest intent de fixació dels topònims eivissencs i formenterers, tasca en la qual ens poden ajudar, i de fet ens han ajudat, obres i estudis anteriors realitzats amb competència, i àdhuc consultes als nostres filòlegs.

Expressarem, finalment, els mateixos desigs que la nova publicació: «Tant de bo que les sortides al carrer de la revista EIVISSA, amb l'escassa freqüència que ens permeten les nostres possibilitats materials, fossin encertades i profitoses. Que, si no tots, part dels nostres propòsits es complissin. Que la revista EIVISSA fos cosa de tothom, quelcom considerat com un bé cultural digne d'estima».

**Marià
VILLANGÓMEZ I LLOBET**

DE MALLORCA

Els premis

"Raixa" i "Les Illes d'Or"

Dia 15 de febrer va tenir lloc a la sala de festes «La Bitàcora» de l'hotel Jaume I, de la Ciutat de Mallorca, l'acte d'adjudicació del premis RAIXA i LES ILLES D'OR 1973, instituïts per «Llibres Mallorca».

El primer, dotat amb 50.000 pessetes i destinat a un assaig de tema històric o sociològic, va esser concedit a l'obra **Història de les arts plàstiques a Catalunya en el darrer segle** d'Enric Jardí. El jurat, constituït pels senyors Alexandre Cirici Pellicer, Joan Fuster, Josep Melià, Francesc de B. Moll Marquès i Joan Reglà, recomanà també la publicació del llibre **Els «Felices Años Veinte»** de Albert Pérez Baró.

El premi LES ILLES D'OR, dotat amb 10.000 pessetes i ofert a un aplec de poemes d'autor balear l'edat del qual no excedís de trenta anys, es va otorgar a Damià Huguet pel seu llibre **Cinc minuts amb tu**. Es va recomanar la publicació de l'obra **Sempre trobaré algun dolor** de Joan Pelló Ginard. Formaven el jurat els senyors Miquel Bauçà, Enric Fajarnés, Rafel Jaume, Josep Maria Llopart i Jaume Vidal Alcover.

Prèviament a la lectura dels veredictes, el crític i publicista Andreu Ferrer va exposar unes consideracions sobre la poesia i l'assaig a Mallorca del 1939 ençà, establint-se a continuació un animat col·loqui amb el públic.

Les obres guanyadores dels premis «RAIXA» i «LES ILLES D'OR» seran publicades per l'Editorial Moll i posades a la venda dia 23 d'abril, Festa del Llibre.

DE MENORCA

Sobre teatre

per Joan LÓPEZ

Després d'uns mesos de certa irregularitat en enviar els meus articles, això degut que he restat lluny i amb molt poc contacte amb la meua illa, tornam al treball.

Les passades festes de Nadal tingué lloc a Ciutadella un seminari sobre teatre. Jo no hi vaig poder assistir, pel que he demanat a un bon amic

meu, en Joan López, que redactàs un comentari per a la nostra revista.

Crec que valia la pena. Al cap i a la fi, el tema del teatre ens afecta a tots, i unes reflexions com les d'en Joan mai no estan fetes debades.

Quan el teatre esdevé problemàtic... ¿I quan tota manifestació que incideix damunt una societat no és polèmica? No hi ha dubte que el teatre és el gènere literari (si se'ns permet d'anomenar-lo així) que demana més que cap altre una audiència pública considerable; i no ens ficam en anàlisis econòmiques, socials, polítiques, que així és de complex —i més i tot— el fet teatral. Si el poeta en té prou amb una persona que el compregui i que el valori per a continuar escrivint poesia, el teatre no és una cosa que pugui ser un simple joc d'actors o el divertiment personal d'un autor, quan hom té en compte que escriu pensant en un públic.

Si encara compta allò de dir que el teatre és un bon aparell per a mesurar el grau de cultura, etc., etc., la veritat és que a Menorca aquest termòmetre mostrava paradoxalment un caliu ben estivenç. Entre Nadal i Cap d'Any, quasi en les mateixes dates en què la companyia «Nura» representa a algunes sales de l'illa amb notable èxit de públic i de crítica la vodevil·lesca **Ninette, modas de París**, de M. Mihura, un grup de joves, estudiants i no estudiants, conscients de la importància que comporta el fet dramàtic, ha volgut replantejar-se'l, com si diguéssim **davallant de dalt ses taules**.

Si calia o no un estudi d'aquesta mena és cosa que ara no posarem en qüestió. La reflexió, quant a significar millorament, sempre ve bé, i aprendre... les possibilitats d'aprendre són il·limitades!

Amb aquesta intenció de principi, el Primer Seminari de Teatre, nascut a l'aixopluc de la companyia «Delfín Serra», ha tingut lloc a l'Institut Tècnic «José M.ª Quadrado», de Ciutadella, comptant amb la col·laboració de Joventuts Musicals i d'Obra Cultural Balear. Alexandre Ballester, Pere Martínez Pavia, Francesc López Bonet i el jove Arnau Socias hi han disserat, diguem que a mitjan camí entre la conferència i la xerrada, i han suggerit opinions i experiències enriquidores.

Aquest Seminari —declarat (diguem-ho de passada) «para mayores» de 18 anys, segons la corresponent autorització governativa— va tenir una notable participació de públic, que intervingué en els diàlegs i fins i tot congruà —pensam en el primer dia— una ardent polèmica, quan es barrejaren plantejaments socio-econòmics i de base amb plantejaments estètics. La gent va discutir, la gent va parlar, alguns fins i tot es van aturar a pensar com és que uns fets teatrals, sorrosament encara vius a la nostra illa, podien aixecar quantitat de controver-

sia si se'ls fendia amb més o manco intenció analítica.

Particularment interessant, la taula rodona sobre la situació teatral a Menorca, tocant de peus en terra, es va referir a assumptes ben concrets.

La necessitat que aquests estudis assolesquin la continuïtat va dur cap al projecte d'una Aula de Teatre a nivell insular on es pugui ajuntar la gent interessada, on tinguin cabuda experiències d'expressió corporal i de dicció, estudis d'escenografia i aspectes semblants, d'història del teatre, etc. A tal efecte, unes quantes persones es comprometeren a trobar-se periòdicament i a treballar plegats en aquesta tasca de cultura.

D'antuvi, hom havia repartit als presents una enquesta per tal d'escatir quins eren llurs interessos generals. L'enquesta revelà una ampla preocupació de fer arribar el teatre als infants, tasca que pertany, en primer lloc, a les escoles, on fins ara ha estat en general massa oblidat el fet que el teatre, concretament l'expressió general, és un dels aspectes que pot millorar més la personalitat dels homes al llarg de la vida.

Es decidí, així mateix, amb motiu del Seminari, de realitzar unes gestions que tenen com a fi la reobertura a Maó d'un local apte per a presentar teatre, el qual roman tancat d'uns anys ençà per causes més tost fosques.

En la clausura d'aquestes jornades, el grup PROSCENI ens oferí amb el seu muntatge **JUTIPIRIS** una bona mostra d'un teatre divertit i, a la vegada, sensibilitzador; actual i popular; pobre i efectiu, que el públic a més a més d'aplaudir, va comentar força engrescat.

A nivell personal ens deia un dels organitzadors durant l'acte de clausura que lamentava l'absència, no sempre justificable, d'algunes persones, l'afició i dedicació al teatre de les quals feia esperar que llur participació en el Seminari hi hauria estat profitosa, profitosa al Seminari i, sobretot, a ells. Precisament, en el curs d'una de les xerrades s'insistí en la importància cabdal que té l'actor en el fet dramàtic. En efecte, si el teatre ha d'elevant el públic a qui s'adreça, l'educació i nivell de consciència de l'actor és sovint imprescindible.

Però el teatre és de tots: de l'autor que n'escriu, de l'actor que en crea o en realitza i del públic que el rep, que l'accepta o que el rebutja. El teatre implica massa coses per a desentendre'ns d'ell i, per tal, ens pertany a tots i a tots d'una o d'altra manera ens interessa. Cal demanar, doncs, (a entitats culturals, autoritats, a qui sigui) que un segon seminari d'aquesta mena vengui a sensibilitzar un poc més els menorquins, a moure'ls inquietuds de millorament pels valors de cultura —i el teatre n'és un—. Cultura que, com és universal, també ha de ser nostra.

Pau Faner, personatge de l'any o el primer fruit d'unes sembres no molt llunyanes

per Josep M. QUINTANA

L'activitat que ha mostrat Menorca durant el passat mes de gener ha estat inusitada. D'ensians l'Ajuntament de Maó s'ha decidit a promocionar la cultura (no se m'ocorre cap altre mot més escaient i menys ufanós) el fet és que una setmana de cada mes està destinada monogràficament a un tema cultural: hem tingut la setmana de la música, del cinema, del teatre, i d'altres.

Al si d'aquesta hem pogut escoltar conferències de Fraga Iribarne, de Martínez Esteruelas, i de Josep Melià. Inclosa també a la setmana hi estava una festa-sopar literària on es fallaven els premis «Ateneu de Maó» d'investigació i de cinema amateur, així com el premi «Mateu Seguí Puntas».

Per si això fos poc, també s'havien de proclamar, la mateixa nit, els protagonistes de la vida menorquina al 1972, després de recomptar les papeletes que s'havien prèviament publicat al diari i que tothom podia lliurar.

Publicar aquí una recol·lecció de noms no crec que mereixi la pena. Senyalant el fet ja n'hi ha prou. Prefe-

resc referir-me a un fet en concret. Era previsible, tot i que la notícia del premi «Ciutat de Palma» arribà uns dies després.

Els menorquins som així. Tenim sempre un gran desfici per participar en el concert del món, i Pau, en aquest cas, ens ha tret admirablement **ses castanyes des foc**.

Encara hi ha qualque babau que, alabant-lo, es lamenta assenyalant que **sa llàstima és que no escrigui en castellà, perquè així es nom de Menorva encara sonaria més enfora**.

No som un expert en psicologia, però no em faria por d'afirmar que —a més a més de l'ample mar d'ignorància pel que molts navegam— el caràcter menorquí està bastit damunt els sòlids i tràgics fonaments de la frustració. Frustració política, frustració cultural i frustració de tota mena, que es fa patent quan, en casos com aquest, persones que mai no han treballat per la causa comuna d'unes reivindicacions culturals autòctones, de cop i volta, es posen a lloar Pau Faner (tant els donaria que fos el **morumussa**) com a encarnació vivent de l'ànima menorquina.

Efectivament, Pau Faner fou designat **Personatge de l'any**. Jo no puc deixar d'alegrar-me'n. Pau Faner és un bon amic i un incansable treballador. Un treballador, per cert, que viu arraconat molt sovint del tràfic quotidià i escriu retirat a la seva alcova d'una casa ciutadellenca. Algú m'ha dit que no entén com Pau pot escriure fent la vida que fa. Algun altre m'ha retret també, i un poc acusatòriament, la seva massa ermitana vida, l'acusada introspecció del novel·lista, la recerca gairebé agustiniana cap a dins i la poca sortida vers l'exterior.

Quan un no es reconeix crític en art, quan un no coneix prou bé els paranys actuals de la novel·lística —i aquest és el meu cas— no gosa a opinar massa fort i es limita a recollir d'ací i d'allà —al cap i a la fi aquesta és la funció del periodista— les opinions que van sentint-se a una i altra banda.

De fet, Pau és un home d'aspecte solitari. Xerra poc, i a més a més té cara de bon al·lot. Sembla un sant Josep de Betlem amb ulleres d'americà, que, per cert, a més d'escriure, dibuixa i pinta aquarel·les.

A mi m'agradaria, però, deixar Pau —tot i que l'estim molt— i, sens menysprear la seva vàlua personal, mirar d'analitzar unes causes que tal vegada l'han fet possible i —qui ho sap?— tal vegada faran possible d'altres valors que comencen a despuntar en aquestes hores —per nosaltres matineres— del desvetlament de la nostra cultura.

Repasant els darrers trenta anys, el panorama literari menorquí és francament desolador. Salven aquest buit molt poques persones, tal vegada homes que han sortit de Menorca i s'han instal·lat a altres paranys com poden esser Gumersind Gomila, Nicolau M. Rubió i... poca cosa més.

Jo crec que no ens errarem si afirmem que tota la literatura que s'ha escrit en castellà ha estat molt dolenta. Tant, que no mereix ni esser recordada.

El canvi, a un nivell més ample, s'ha produït quan els nous corrents han introduït la nostra llengua a uns actes que, immemorialment, s'anaven fent en castellà.

La introducció i el desvetlament de la nostra llengua el devem sobretot —i crec que ho hem de reconèixer amb el cor damunt la mà— a l'Església menorquina.

Si hem de parlar d'un mestratge, haurem de parlar de mossèn Salord, del senyor **Pepe**, com li dèiem els seus deixebles. Però no podem oblidar altres, com Antoni i Xavier Moll que —contra tota opinió— començaren a emprar, a dreta i esquerra, en tot tipus d'actes litúrgics i extralítúrgics, la llengua catalana.

Record encara l'estranya impressió que va causar-me el fet que Xavier Moll, poc després de la fundació de les Joventuts Musicals al meu poble, presentàs al primer concertista —que era el meu germà Antoni— en català. Això em semblà d'un mal gust inusitat.

El qui tengué, però, pel seu càrrec, un paper decisiu fou Llorenç Olives, que era Vice-rector del Seminari, imposant el català a tots els actes de la venerada institució.

De tot aquest moviment en va sortir una fornada de capellans que, cadascú a la seva església, van polaritz-

El món menorquí, on sorgeix amb empena insospitada un moviment cultural català obert i allunyat de tot provincianisme.

zar uns focus de catalanisme lingüístic i cultural.

A poc a poc el cercle s'ha engrandit i el moviment —tal com havia d'esser— s'ha anat emancipant de l'església. Però la tasca motriu fou aquella.

No vull dir que Pau Faner procedesqui exactament d'aquí, però sí que gos afirmar que aquest és el clima —començat a crear als voltants de l'any 60— que l'ha fet possible. Si Pau en lloc de tenir 23 anys en tingués 33, possiblement no hauria arribat —tot i amb la seva vàlua personal— al lloc que ha arribat al poc temps d'iniciada la seva feina. I aquest és també el clima que ha fet possible que altres joves, de l'edat de Pau, treballin amb la mateixa mentalitat en altres parcel·les de la nostra cultura, i és el clima que farà possible que d'altres, de més joves, —algú dels quals ja es comença a destacar— creixin dins d'una nova mentalitat, dins d'una nova escola per la qual tenen totes les aptituds.

La capacitat intel·lectual es veia fins ara impossibilitada d'exterioritzar-se, i es veia impossibilitada perquè li mancava allò que és pràcticament el tot: la seva pròpia llengua.

Estam enfront d'una nova perspectiva. A Menorca, sembla ésser que li ha tocat la seva hora.

El que no hauríem d'oblidar, però, tots els qui d'una manera o d'altra treballam per la nostra cultura catalana, és aquella sèrie d'homes que, anys passats van treballar —molt més inclosos— pel mateix ideal. Per això mateix m'agradaria acabar aquest escrit transcrivint un poema d'un gran catalanista menorquí. Em referesc a Joan Timoner i Petrus, figura ignorada massa sovint que als voltants de l'any 1931, quan les possibilitats autonòmiques de l'illa semblaven més probables, va realitzar una tasca tan rebotada com admirable. Trenta-vuit anys després, el mes d'agost del 1969, publicà al nostre diari un poema que resumeix el seu pensament de llavors i de sempre:

**Menorca, bocí clar i pur
de la dolça Costa Brava
que entremig de la mar blava
la tramuntana ens va dur.**

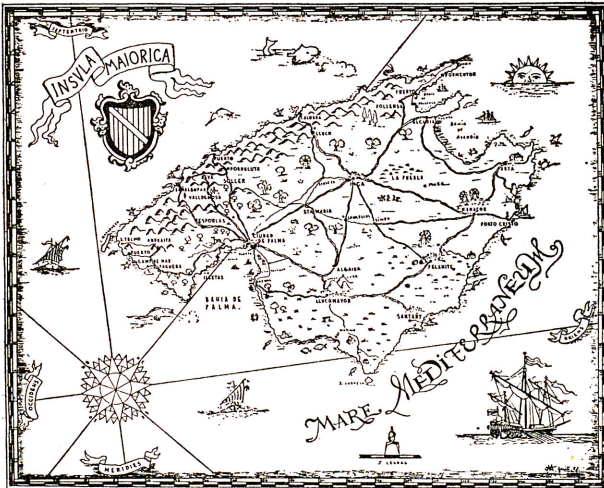
**Mallorca, gerda conquilla,
serve de l'edèn el baume;
per l'amor del rei En Jaume
Catalunya es va fer illa!**

Vagi, a Joan Timoner, des d'aquesta revista tot el nostre homenatge i tota la nostra devoció. Tant de bo li sigui reconeguda ara —des d'aquesta nova perspectiva— la seva feina d'aquell temps de records i d'enyorances.

PREMI «PRUDENCI BERTRANA»

La Comissió Organitzadora del Premi «PRUDENCI BERTRANA» de novel·la catalana, ha començat les gestions per la convocatòria de la VI edició. El Premi «BERTRANA» està dotat amb 150.000 pessetes que s'obtenen de les aportacions d'entitats, empreses i bon nombre de particulars interessats per la cultura catalana. Les Bases, que aviat es publicaran, seran similars a les dels anys anteriors, o sia: L'admissió d'originals finalitzarà el dia 31 de març del 1973, i les novel·les hauran de ser rigorosament inèdites, d'una extensió mínima de 200 folis mecanografiats a doble espai i a una sola cara. Hauran de presentar-se per duplicat i firmats per l'autor amb expressió clara del seu nom, cognoms i domicili. El Jurat estarà constituït pels senyors Maurici Serrahima, Josep M. Castellet, Modest Prats, Joaquim Molas, Osvald Cardona, Josep Nadal i Salvador Sunyer.

* L'ESGLÉSIA QUE * NAVEGA A MALLORCA

**Escriuen: Margarida MOYÀ, Maria Dolors CORTEY
i Pere LLABRÉS**

LES RELIGIOSES OPINEN...

Les 2.300 religioses de Mallorca, foren enquestades per la Vicaria Episcopal de Religioses sobre aquests punts:

— necessitats i problemes de la vida religiosa

- mitjans de formació de les Religioses
- problemes i necessitats pastorals de la diòcesi
- noves formes de vida apostòlica.

Les respostes que han donat les religioses no són molt variades (hi ha alguna excepció).

Per tant, me fa pensar que les Comunitats que han respost són poques i endemés les que podríem anomenar més obertes, les altres hauran preferit el silenci.

La necessitat i problema bàsic que algunes d'elles han trobat en la seva vida consagrada és el de la seva mateixa identitat. ¿És possible que les religioses no sàpiguen ben bé qui són? Altres, creuen que el problema bàsic es falta de generositat o de discerniment d'esperits o de cercar activitats per les religioses no titulades...

El problema de la identificació de la vida religiosa, jo diria que es lògic, lo qual, no significa que ja no sia problema. Davant un món que canvia ràpidament, unes institucions de fa 200 anys i que s'havien «fundat» damunt uns motllos molt rígids es lògic que pensin ¿Què feim nosaltres? ¿què hi pintam?... Nosaltres caminam per uns camins de rigidesa, mentre que el món camina per uns camins de flexi-

lilitat; caminam per un camins d'uniformitat i el món ho fa per uns camins de pluralisme; caminam per uns camins de «beneficència» mentre el món ho fa per uns camins de drets i deures; caminam per uns camins que les necessitats del segle XVIII crearen, mentre que el món d'avui té unes altres necessitats. Per tant, ¿qui som nosaltres?

Enquestades les religioses, sobre els problemes pastorals i persones necessitades de l'Església a l'illa contesten dins 4 grans línies: treball (hotels...); jovent; món rural; marginats (vells, nins, deficients mentals, emigrats...)

Aquests quatre móns estan pràcticament abandonats per les religioses en aquests moments. Són molt pocs els intents que s'han fet fins ara, ¿per què, doncs, tant pocs intents? ¿Es que es topa sempre amb una jerarquia tancada a tota innovació? ¿No serà que dins un món estructurat i garantitzat, hom treballa amb més «seguretat»?

¿No haurem de dir que tenim por?

Els assaigs que algunes d'elles creuen que han de fer van a una inserció molt més directa dins el món del treball i dels pobres, partint d'uns grups més dinàmics i molt més compromesos, molt més exposats als riscos del fracàs, pel fet d'estar pendent de les necessitats dels altres per fer-s'hi allà presents tot d'una. Es a dir, un estil de vida molt més a l'estil d'avui que es l'estil del canvi. Altres creuen que n'hi ha prou en millorar lo que ja tenim. Unes altres diuen que els responsables dels Instituts cerquin camins.

Tenint en compte les respostes de l'enquesta en conjunt, no són moltes les inquietuds, ni les aspiracions de les religioses de Mallorca. Sembla que l'esperit dinàmic-contemplatiu de tants mallorquins emprenedors i feels a l'Esperit s'hagi esfumat dins aquesta societat nostra que ja no menja pa amb figues, ni sopes amb olives... ¿No serà que ja hem fet una mica de la nostra Mallorca el nostre cel?

Crec que ens hem de plantejar seriosament quin paper té la vida religiosa dins l'Església i dins el món d'avui i el com podem realitzar aquest paper.

Una vida evangèlica en Comunitat, tindrà sempre un paper dins l'Església i dins el món d'avui, però segurament si és feel a l'Esperit tindrà unes formes concretes i molt variades de dur-se a terme, però molt exigents i al mateix temps molt qüestionadores per als homes d'avui, esclaus d'una societat que ho promet tot a partir d'uns productes i d'unes comoditats. Aquest tipus de vida s'haurà de vitalitzar a partir de la Paraula de Déu, escoltada comunitàriament i d'una participació a l'Eucaristia que comprometi de veres; per tant, hi serà necessari un grup molt sincer i que confronti la seva vida amb l'Evangeli i que el vulgui dur a terme seriosament.—MARGARIDA MOYA

MISSES EN MALLORQUÍ

Sé que LLUC —tot i que no

n'ha parlat darrerament— no oblidà el problema. Un problema que, amb bona voluntat i comprensió, seria fàcil de solucionar.

Faig referència a la discriminació evident de les misses celebrades en mallorquí. Que jo sàpiga, a Ciutat —fora dels suburbis més forans: S'Aranjassa, S'Indiateria, So'n Rapinya... — només diuen misses vesperines (que, ara com ara, són les més concorregudes) els dissabtes i diumenges a la Parròquia de l'Encarnació. La resta continua resant i cantant en castellà, donant-se el cas que algunes de les esglésies més centrals ni tan sols en diuen a les primeres hores. Altres pensen que el qui vulgui mallorquí, que matinegi!

Comprenc que es tinguin totes les consideracions degudes a la gent que no entén la nostra llengua, i em semblaria una discriminació ofensiva per a ells que totes les misses a Ciutat fossin en mallorquí. Ara, els discriminats som nosaltres.

A Déu, tots li hem de parlar en la nostra llengua, la que ens surt del cor, sense traduccions de cap casta. Si per mala sort pegam una travelada o de cop ens retgiram, instintivament la nostra exclamació seria: «Al, Déu méul», o «Jesús, Sant Antoni!». Estic segura que ningú diria: «Virgencita de la Macarena», o «San Isidro bendito!» (encara que l'esmentada Verge és una meravella i el bon llaurador em cau simpàtic.)

Els qui no són partidaris de que a les esglésies de Mallorca es faci oració en mallorquí, ens surten amb allò de que «tothom entén el castellà»; que si anam a filar prim, és un sentiment d'orgull, perquè nosaltres —els mallorquins— parlem dues llengües i els castellans només la seva.

Cartes, que fan referència al tema que estam tractant, s'han publicat recentment a «Serra d'Or» i també a LLUC (novembre 1972), i donen la mida de la preocupació de molts. Les que intenten explicar-nos el motiu de que no hi hagi més misses en mallorquí, són divagacions que no han convençut

ningú. Tampoc serveix allò de que «esperen normes del nou bisbe», perquè el Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca (any 1967, pàg. 200) diu textualment: «En Palma este horario (de les misses) será determinado por todos los párrocos y rectores de las iglesias de la Ciudad para que en cada sector, a todas horas, haya misas en ambas lenguas (mallorquí i castellà)».

No calen comentaris, com no sigui lamentar-nos de que ara, fins i tot a València Ciutat, hi ha un horari de misses dominicals molt més just i adient que a la nostra Ciutat. I hem de sobre que València des de fa molt temps és una Ciutat bilingüe i que hi ha contratemps de tota casta per a l'ús normal de la llengua pròpia.

Fins i tot als pobles, aquest problema hi és present. Amb contradiccions molt curioses, que demostren les arbitrarietats comeses en aquest terreny. Mentre, p. e., a Muro i Sa Pobla pràcticament totes les misses són en mallorquí, a Santa Margalida i Pollença —la pàtria de Mn. Costa i Llobera— la nostra llengua és gairebé exclosa de la litúrgia.

Com a seglar i en nom de molts que volen resar, participar i cantar en la nostra llengua, jo deman als senyors rectors que escoltin aquest prec, aquesta esperança, de que molt aviat pugem anar a casa del nostre Pare i de la nostra Mare, sense dirigir-nos a «nuestros papás».

Tenc confiança perquè sé que les meves paraules (que són portaveu de moltes altres) els hi arribaran al cor i no passarà molt de temps sense resposta. Que Déu ho faci!—MARIA DOLORS CORTEY

TAULA RODONA ENTORN D'UN DOCUMENT EPISCOPAL

Tingué lloc a la Congregació Mariana de Ciutat, dia 1 de febrer, sobre la declaració dels nostres bisbes Església-Comunitat política. No gaire assistèn-

cia. N'hi hagué més a la setmana d'orientació sexual. Tenim un poble més erotitzat que polititzat, què hi farem! Presentarem el document Miquel Fernández, Antoni Tarabini i Andreu Ferret, des del caire teològic, sociològic i polític, respectivament. Seguí un interessant col·loqui en el qual intervingué, entre altres, un perloquista, que afirmà que l'Església estava en crisi, que era una nau que s'enfonsava i que si ella no es desenganxava de l'Estat, tanmateix irremeiablement l'Estat se'n desfaria d'ella. Rebé una complida rèplica de part dels ponents i dels qui intervingueren en el col·loqui. Es la imatge i el comportament d'una Església aliada amb el poder que s'està enfonsant i desapareix; l'Església que parla en el Vaticà II i en el document dels nostres bisbes vol esser sempre més una Església lliure, Independent, pobre, és a dir evangèlica. I aquesta Església, senyor periodista, no se'n va a fons, navega, això sí, entremig de tempestes...—LI. M.

UN ANY D'ADMINISTRACIÓ APOSTÒLICA

Mallorca és una de les diòcesis d'Espanya afectades per l'encallament de les relacions concordatàries. Fa un any que s'acceptà la dimissió del bisbe Rafel i que es nomenà A. A. el bisbe Teodor. Sempre li haurem d'agrair a Don Teodor que no hagi donat la impressió d'una provisionalitat que no vol enfrontar-se amb la situació ni gosa donar solucions. La diòcesi ha seguit, o millor ha accelerat la seva marxa. Però, cal reconèixer-ho, l'administració apostòlica té els inconvenients de no ser una solució estable i definitiva. En lamentar, també els mallorquins, el mal d'un estat de coses, denunciat pel darrer document dels nostres bisbes, volem expressar el nostre desig viu i sincer de tenir aviat un bisbe propi, que sàpiga ser el cap efectiu, en nom de Crist, de la nostra Església per menar-la a la seva plena realització enmig del nostre poble.—LI. M.

Electrofil

AILLANTS - CONDUCTORS - TERMOELECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

MANUEL VILANOVA Fiol

FILLS DE A. FABREGUES

(Papers especials)

Vascongada de Sobres y Bolsas, S. A.

Artículos de Papereria

(Rollos teletipo, calculadora, precintos, etc.)

C/. Gumersindo, 85 - 87 - Tel. 25 11 31

PALMA DE MALLORCA

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

SUBSCRIVIU-VOS A LA REVISTA "LLUC"

VOS OFERIM ARTICLES
SOBRE SOCIOLOGIA, ART,
LITERATURA, CINEMA,
URBANISME, ETNOLOGIA,
PEDAGOGIA, HISTÒRIA,
MÚSICA, TURISME...
I ALTRES ASPECTES DE
LES ILLES

SEMPRE A CURA DEL
MILLORS INVESTIGADORS

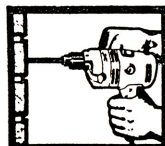
FEIS-NOS ARRIBAR
LA VOSTRA SUBSCRIPCIÓ

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

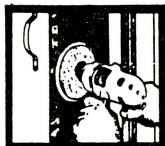
AHORRE TIEMPO Y DINERO CON *Black & Decker*

"HAGALO USTED MISMO"

CON LA TALADRADORA D500 Y SUS
ACCESORIOS PODRA EFECTUAR
INFINIDAD DE TRABAJOS FACILMENTE
(CORTAR, SERRAR, AGUJEREAR,
PULIR, ABRILLANTAR, ETC.)

TALADRAR

PULIR

SERRAR

Black & Decker
DEMONSTRACION
Y VENTAS

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

c/. Sindicato, 122-126
c/. Aragón, 19-21
Pza. Navegación, 9 y Cerdà, 2
PALMA DE MALLORCA

GUITART

Bar Restaurant Ca S'AMITGER

Vos hi serviran uns bons plats
típics de Mallorca

Telèf. 11 - LLUC

BANCA MARCH

Capital desembossat Ptes. 600.000.000' -
Reserves 1.297.494.000' -
Regularització Llei 76/1961 205.319.464' -

CASA CENTRAL I DOMICILI SOCIAL:
PALMA DE MALLORCA
Carrer de Sant Miquel, 17-19 - Tel. 22.48.05
Apartat de Correus núm. 672
Telex 68.611

Sucursal a Barcelona:
C. Caspe, 17 - Tel. 2.22.06.10
Apartat de Correus 1971
Telex 54.439

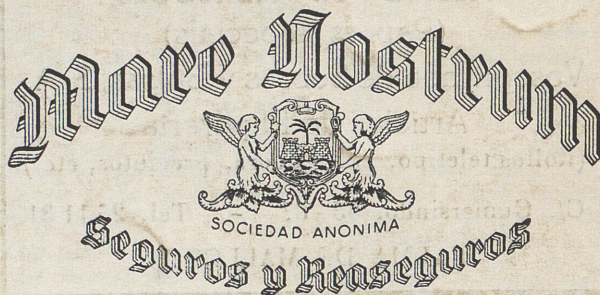

Altres 33 Sucursals i Agències Urbanes a les
Balears i a Barcelona

Realitza tota classe d'operacions de
BANCA BORSA CANVI

Aprovat pel Banc d'Espanya amb el número 5.042

POLISSES PER SENTIR-SE SEGURS

Vostè les necessita pel seu negoci, casa, vehicle... i també per la seva pròpia vida.

Demani informació sense compromís a qualsevol de les nostres oficines i agents.

MARE NOSTRUM
vol estar al seu servei.

DIRECCIÓ GENERAL:
Via Roma, 45 - Tel. 2128 00
PALMA DE MALLORCA